

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

Filozofická fakulta

Katedra bohemistiky

MORFOLOGICKÉ ADAPTACE PŘEJATÝCH TOPONYM

Magisterská diplomová práce

BC. ELIŠKA MÜHLTORFOVÁ

Obor: Česká filologie

II. ročník — navazující magisterské studium

Vedoucí práce: Doc., PhDr. Božena Bednaříková, Dr.

OLMOUC 2013

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Morfologická adaptace přejatých toponym“ zpracovala samostatně a použila jen prameny uvedené v seznamu literatury.

V Olomouci dne

.....

Bc. Eliška Mühlidorfová

Ráda bych poděkovala doc. PhDr. Boženě Bednařikové, Dr., za cenné rady a připomínky, které mi poskytovala po celou dobu mé práce v části teoretické i výzkumné.

Věnování

Tuto práci věnuji svým rodičům jako poděkování za to, že mi vždy věřili a byli mi pevnou oporou během studia, zároveň svému příteli za jeho velkou trpělivost, kterou se mnou měl při psaní této práce, a za jeho věrnou podporu při každé studijní překážce, zkoušce a celkově při mém studiu.

Obsah

Obsah.....	5
Úvod	8
1 Vývoj slovní zásoby.....	10
1.1 <i>Obohacování slovní zásoby.....</i>	11
1.1.1 Přejímání slov z cizích jazyků	13
1.1.2 Typy přejatých slov podle původu.....	15
1.1.3 Začleňování cizích lexikálních jednotek do systému české slovní zásoby	16
1.2 <i>Typologie podstatných jmen.....</i>	19
1.2.1 Základní druhy vlastních jmen.....	21
1.2.2 Toponyma.....	22
2 Obecné principy skloňování vlastních jmen	22
2.1 <i>Obecné možnosti deklinace cizích jmen zeměpisných .....</i>	23
2.2 <i>Konkrétní problémy při skloňování toponym .....</i>	24
2.2.1 Maskulina	25
2.2.2 Feminina.....	28
2.2.3 Neutra	30
2.2.4 Pluralita tantum.....	32
2.3 <i>Excerpce dat (Český národní korpus) .....</i>	35
3 Výzkum.....	37
3.1 <i>Úvod k praktické části.....</i>	37
3.2 <i>Toponyma z anglického jazyka .....</i>	39
3.2.1 Maskulina	39
3.2.1.1 Aberdeen	39
3.2.1.2 Auckland	40
3.2.1.3 Christchurch.....	41
3.2.1.4 Maryborough.....	42
3.2.1.5 Newcastle	43
3.2.1.6 Perth	43
3.2.2 Feminina.....	44
3.2.2.1 Canberra	44
3.2.2.2 Chattanooga	45
3.2.2.3 Omaha	45
3.2.2.4 Pasadena.....	46
3.2.2.5 Santa Rosa	47
3.2.2.6 Tulsa.....	47
3.2.3 Neutra	48
3.2.3.1 Ohio	48
3.2.3.2 Ontario.....	49
3.2.3.3 Orlando.....	50
3.2.3.4 Sacramento.....	50

3.2.3.5	San Franciso.....	51
3.2.4	Pluralia tantum.....	52
3.2.4.1	Los Angeles.....	52
3.2.4.2	Palm Springs.....	53
3.3	<i>Toponyma z německého jazyka</i>	53
3.3.1	Maskulina.....	54
3.3.1.1	Hof.....	54
3.3.1.2	Regensburg.....	54
3.3.1.3	Stuttgart.....	55
3.3.1.4	Tübingen.....	56
3.3.1.5	Weiden.....	57
3.3.2	Feminina.....	57
3.3.2.1	Bochum.....	57
3.3.2.2	Fulda.....	58
3.3.2.3	Gotha.....	59
3.3.2.4	Jena.....	59
3.3.2.5	Pirna.....	60
3.3.3	Neutra.....	61
3.3.3.1	Halle.....	61
3.3.3.2	Karlsruhe.....	62
3.3.3.3	Lindau.....	63
3.3.3.4	Passau.....	63
3.3.3.5	Zwickau.....	64
3.3.4	Pluralia tantum.....	64
3.3.4.1	Bremen.....	64
3.3.4.2	Dresden.....	65
3.4	<i>Toponyma z francouzského jazyka</i>	66
3.4.1	Maskulina.....	66
3.4.1.1	Amiens.....	66
3.4.1.2	Avignon.....	67
3.4.1.3	Grenoble.....	67
3.4.1.4	Rouen.....	68
3.4.1.5	Verdun.....	69
3.4.2	Feminina.....	70
3.4.2.1	Boulogne.....	70
3.4.2.2	Champagne.....	71
3.4.2.3	Marseille.....	72
3.4.2.4	Toulouse.....	73
3.4.3	Neutra.....	73
3.4.3.1	Anjou.....	73
3.4.3.2	Bordeaux.....	74
3.4.3.3	Calais.....	75
3.4.3.4	Lille.....	75
3.4.3.5	Monaco.....	76
3.4.3.6	Versailles.....	76
3.4.4	Pluralia tantum.....	77
3.4.4.1	Cannes.....	77

3.5	<i>Toponyma ze severských jazyků a z jazyka finského</i>	78
3.5.1	Maskulina	79
3.5.1.1	Halmstad.....	79
3.5.1.2	Lillehammer, Narvik, Norrköping, Stavanger a Trondheim	79
3.5.2	Feminina	81
3.5.2.1	Luleå	81
3.5.2.2	Karlskrona	82
3.5.2.3	Umea	83
3.5.2.4	Uppsala	84
3.5.2.5	Vaasa	84
3.5.3	Neutra	85
3.5.3.1	Espoo	85
3.5.3.2	Jyväskylä	86
3.5.3.3	Lahti	86
3.5.3.4	Malmö	87
3.5.3.5	Tampere.....	88
3.5.4	Pluralia tantum	88
3.5.4.1	Helsinki	88
	Závěr	90
	Anotace	93
	Resumé	94
	Seznam literatury	96
	<i>Internetové zdroje</i>	<i>97</i>

Úvod

Moderní média nám téměř denně zprostředkovávají informace ze zahraničí, přináší zprávy z prostředí Evropy i zprávy s celosvětovým záběrem, televizní vysílání staví na cestopisných reportážích a zajímavostech z celé planety a internet nám umožňuje získávat informace zcela neomezeně ze všech koutů světa. Ne vždy je ovšem tento mediální obraz prezentován zcela „jazykově správně“. Příčinou nemusí být jen neznalost jazykových uživatelů, ale i omezenost jazykových příruček z hlediska rozsahu, obsahu či jeho aktuálnosti. Právě tato nejednotnost v užívání cizích toponym, nejistota při zacházení s těmito jmény a zároveň snaha zjistit, který způsob adaptace v médiích je ten správný, pro mě byly impulsem, díky kterému jsem si vybrala jako téma diplomové práce „Morfologické adaptace přejatých toponym“.

Předmětem naší práce budou toponyma cizího původu (jejich aktuální stav deklinace), protože hodnotit všechna propria by bylo z hlediska dostupnosti dat a jejich rozsahu nemožné. Analýza a komentáře se budou týkat jen zúžené oblasti názvů měst a několika území, jelikož i oblast omezená pouze na zeměpisné názvy cizího původu je stále značně rozsáhlá (názvy států, měst, pohoří, hor, řek, ...).

Vlastní výzkum předkládá analýzu 69 proprií, která dále rozdělíme na čtyři kategorie podle jazyka, ze kterého jsou přejímána. Uvnitř každé kategorie jsou pak dále dělena na maskulina, feminina, neutra a jména pomnožná. Zvolená toponyma lze rozdělit na známá (*Auckland, Newcastle, Stuttgart, Avignon, Verdun, Lillehammer, Canberra, Marseille* atd.), která byla doplněna jmény méně obvyklými (*Maryborough, Tulsa, Bochum, Umea, Espoo, Lahti* atd.). Na každém jméně se budeme snažit prokázat a vysvětlit současné způsoby skloňování. Cílem této práce je pozorování míry užití principů morfologické a ortografické adaptace, které jsou uvedeny v mluvnicích (Cvrčková *Mluvnice současné češtiny, Mluvnice češtiny 2 a Příruční mluvnice češtiny*) a příručkách (*Jak užívat francouzská vlastní jména, Internetová jazyková příručka ÚJČ*), u jednotlivých příkladů z českých periodik. Domníváme se, že při výzkumu najdeme případy, které potvrdí doporučení příruček pro adaptaci, nebo naopak případy, v jejichž paradigmatu nalezneme rozkolísanost či nové možnosti deklinace. Tuto hypotézu se v rámci výzkumu budeme snažit buď potvrdit, nebo vyvrátit.

Praktické části diplomové práce předchází část teoretická, která je dále rozdělena na dvě kapitoly. Kapitola první je věnována problematice vývoje slovní zásoby, způsobům jejího obohacování a jejich definicím. V této části jsme se navíc blíže zaměřili na přejímání slov z cizích jazyků jako na důležitou součást naší práce, jejich typologii a zároveň jsme se snažili stručně zmapovat možnosti jejich začlenění do systému flexe současné češtiny. V tomto směru jsme uvedli pouze specifika z hlediska stránky lexikologické i morfologické. Součástí první kapitoly je i typologie substantiv, jejich vnitřní diferenciací, stručná charakteristika proprií a definice jmen zeměpisných jako předmětu naší práce.

Kapitola druhá se zabývá obecnými principy skloňování vlastních jmen a dále již toponym, která se dále dělí na maskulina, feminina, neutra a pluralia tantum. Věnuje se i Českému národnímu korpusu a popisuje korpusy, které pod jeho záštitou vznikají, jako např. korpus SYN2009PUB. Tento primární zdroj materiálu poskytne data k popisu současných způsobů deklinace, navíc kapitola uvádí i způsob, jakým bude korpus využíván.

Naši práci nelze považovat za podrobný rozbor problematiky adaptace cizích toponym do českého jazyka. Berme ji, vzhledem k omezenému počtu analyzovaných pojmenování, jen jako snahu objasnit stávající a nově se projevující tendence v oblasti začleňování cizích toponym do českého jazykového systému.

1 Vývoj slovní zásoby

Je všeobecně známé, že z funkčního hlediska je jazyk pojímán jako systém s přesně vymezenou a organizovanou strukturou. Dalo by se říci, že na vrcholu této soustavy stojí jazykové funkce jako jeden z primárních předmětů lingvistického zkoumání a zároveň jeden z hlavních zdrojů (nebo klíčů) k jeho poznání. Vedle funkce fatické, apelové, emotivní a dalších stojí funkce dorozumivací (referenční), která může být označena jako funkce hlavní. Vyplývá z podstaty jazyka samého a pro člověka je podle našeho názoru funkcí nejpřirozenější. Samozřejmě není možné, aby existovala jen sama o sobě, jak již bylo řečeno, je jazyk organizován a komunikace je proces, který je podložen našimi znalostmi a zkušenostmi, které je nutno pojmenovávat konkrétními názvy, aby vůbec mohl být umožněn proces sdělování. Tímto se dostáváme ke slovní zásobě jakožto opoře dorozumivací funkce a komunikace samotné.¹

Slovní zásoba je nejcitlivější složkou jazykového systému, která se neustále mění, odráží jakékoli společenskoekonomické změny a přizpůsobuje se nově nastoleným podmínkám v rámci těchto změn. Přesně tímto způsobem se vyvíjela i česká lexikální zásoba, která má svůj základ v slovní zásobě praslovanské.²

Během staletí se slovní zásoba dále vyvíjela a některá slova modifikovala svůj význam. Na vývoj slovní zásoby měla vliv i snaha po vyjádření nových věcí, která vedla k vytváření nových pojmenování přejímáním z němčiny (*purkmistr, rychtář* ad.) nebo z latiny (*registra, karta* aj.). Během husitského hnutí byla slovní zásoba obohacena o výrazy s ním spojené. Je tedy zřejmé, že slovní zásoba neustále reagovala na okolní vlivy (cizí jazyky) a změny ve způsobu života (od zemědělství po kulturní rozvoj měst). Ovšem na tuto jazykovou propustnost reagovala později tzv. generace puristů, která brojila proti nadměrnému přejímání z cizích jazyků a která definitivně vytlačila některé výrazy z české

---

¹ Srov. Černý (1998), s. 14–17, s. 63

² Srov. BACHMANN, L.: *K vývoji slovní zásoby lidového jazyka*. Naše řeč 37. 1954, s. 154–165

slovní zásoby. Jejím opakem je pak hnutí obrozenecké, propagující přejímání slov zejména ze slovanských jazyků. Vývoj slovní zásoby pokračuje i ve 20. století, kdy se dotváří především terminologie. Během druhé světové války dochází opět k pronikání německých slov do češtiny (*protektorát* aj.), nemalý vliv na český jazyk měly i změny po roce 1945 a po Únoru 1948, v období socialismu, kdy se ve slovní zásobě objevují lexika ruského původu (*kolchoz, perestrojka* ad.).³

Kontinuální vývoj nepozastavuje ani v 21. století. Ve znamení globalizace a otevírání světa pronikají do české slovní zásoby mnohá cizí slova, a to především původu anglického. Tento fakt je ovlivněn nejen otevřením hranic na jedné straně, ale také vznikem a rozvojem nových technologií či vědních oborů na straně druhé. Namísto je námitka, že přejímky nemusí nutně být pouze z angličtiny. Jistě, ovšem anglický jazyk je dnes světovým jazykem číslo jedna. Právě pro svou jednoduchost a rozšířenost je využíván jako jazyk technologií a programování. Přesně v těchto oblastech český jazyk mírně zaostává a jeho uživatelé postrádají původní pojmenování pro určité předměty komunikace. Jazyk již nereaguje dynamicky na technologický vývoj a nutnost pojmenovávat nové věci, okolnosti atd. Je tedy nucen daná lexika přejímat z cizího jazyka a pomalu je začleňovat do české slovní zásoby, s čímž je pak čeština nucena se vyrovnat jak po lexikální, tak po morfologické stránce. Tímto se pomalu dostáváme k problematice rozšiřování slovní zásoby jazyka.

1.1 Obohacování slovní zásoby

Jak již bylo řečeno v předchozí kapitole, patří slovní zásoba k nejméně stabilním prvkům jazyka. Podléhá vývojovým změnám mnohem rychleji než zvuková nebo mluvnická stavba jazyka. V této kapitole stručně načrtneme způsoby jejího obohacování ve smyslu tvorby nových označovacích jednotek.

---

³ Srov. Marešová (2009), s. 2

Jazyk disponuje množstvím různých prostředků k vytváření nových pojmenování. Charakteristickou vlastností pro tyto nástroje je skutečnost, že navazují na vše, co již bylo v jazyce vytvořeno. Což znamená, že vycházejí ze slovní zásoby, která je danému jazyku vlastní. Bez jakéhokoli diferencování čítáme čtyři základní způsoby tvorby slov (přechody mezi nimi vedeme v patrnosti, ale není nutné o nich zde hovořit). Pokud bychom chtěli vydělit formy slovo tvorby, které využívají již existující slovní zásobu, získáme způsoby tři. Do této skupiny patří tvoření slov, spojování slov a sémaziologicko-onomaziologická derivace. Posledním způsobem, a to nejjednodušším, pro tvorbu pojmenovací jednotky je přejetí hotového výrazu z jazyka cizího. Pro přehlednost mezi způsoby tvoření slov zde uvádíme schéma. Vše je převzato z publikace Filipce a Čermáka viz poznámka níže.⁴

Obrázek č. 1:

⁴ Srov. Čermák – Filipce (1985), s. 102

1.1.1 Přejímání slov z cizích jazyků

Pokud shrneme zatím uvedené teoretické myšlenky, dojdeme k závěru, že lexikální zásoba neustává ve svém vývoji, ale naopak se bez přestání obohacuje novými složkami, které mohou být jak původu domácího, tak cizího.

Jestliže se nyní budeme pohybovat v rovině přejímání lexikálních jednotek, můžeme opět vytvořit sumář výše uvedených informací a říci, že tento způsob rozšiřování slovní zásoby je jejím nejsnazším prostředkem. Čermák a Filipec, jedni z českých jazykovědců zabývající se problematikou přejímání slov z cizích jazyků ve své publikaci uvádí:

„Přejímání je důsledkem kontaktů jazyků a jejich vzájemné ekonomické, politické a kulturní situace, důsledkem poznávání cizích skutečností a potřeby pojmenovat je. Mezi přejatými slovy převládají substantiva. Cizí vlivy se projevují především na úseku terminologie, dnes zvláště výrobní, technické, obchodní, ale i sportovní a hudební. Cizí slova se objevují také v překladech, a protože jsou většinou příznaková a charakterizují jisté prostředí, stávají se i prostředkem synonymického odstiňování a diferenciací. Pro jejich nápadnost k nim zaujímají uživatelé jazyka různé postoje, buď kladné, nebo záporné, kritické. I přemíra cizích prostředků, které do slovní zásoby vnášejí obdivovatelé všeho cizího a módního, i jejich apriorní a často ne dost uvážené a subjektivní odmítání a brusičství jsou pochybené. Zvláště puristický strach z germanismů patří dnes minulosti.“⁵

V textu Čermáka a Filipce objevíme již známé informace, ale zároveň zajímavou myšlenku o postojích uživatelů jazyka ke slovům cizího původu. Začneme u druhého, tedy záporného, častěji nazvaného jazykovou xenofobií. Strach z cizích slov je spíše než doslovnou obavou z těchto lexik způsoben neznalostí jejich výslovnosti, či významu, což uživateli ztěžuje práci s jazykem, a proto u něj nastává tento xenofobní postoj a nechť výrazy používat. Zatímco postoj první je naprostým opakem xenofobie. Pro typického

---

⁵ ČERMÁK, F. — FILIPEC, J.: *Česká lexikologie*. Praha 1985, s. 120–121

uživatele je charakteristické nadužívání cizích a módních slov, čímž se vyděluje z většinové společnosti a zdůrazňuje svou společenskou nadřazenost jako příslušník vyšší vrstvy. Tento případ je znám také pod termínem jazykový snobismus. Na základě výše popsaného chceme sdělit, jak tvrdí i zmínění jazykovědci, že tyto postoje nejsou v souladu s principy rozvoje a rozšiřování slovní zásoby ani s principy jazykové kultury. Jsou to pouze příklady dvou vyrovnání s cizími lexiky, a v tomto případě zrovna extrémních.

Čermák s Filipcem usuzují, že Havránek pokládá přejímání slov z cizích jazyků za doklad životnosti jazyka a jeho otevřenosti k novým skutečnostem i jejich pojmenování, tedy nejen za efekt podřizování se cizím vlivům.⁶ Na Havránkově myšlence vidíme, že názory jazykovědné obce neplatily jen na léta šedesátá a vůbec na dobu minulou, ale že jsou aktuální i dnes.

Dále pokračují tím, že: „je ovšem třeba rozlišovat mezi cizími prostředky významově a stylisticky potřebnými a cizími prostředky postradatelnými, mezi těmi, za které domácí náhrada je, a těmi, za něž není, a dále pak mezi prostředky převzatými z jednotlivých konkrétních jazyků, a to buď přímo, nebo zprostředkovaně, prostřednictvím dalších jazyků, a prostředky několika kulturním jazykům společnými, internacionalismy.“⁷

V první citované části Čermák s Filipcem zmiňují puristický strach z germanismů, který byl v minulých dobách typický pro české jazykové prostředí. Již v první kapitole byly velice stručně zmíněny puristické tendence, tudíž se u nich dále nebudeme zastavovat. Můžeme jen podotknout, že dnes jsou tyto obavy již přežitkem dob dávno minulých. Tento posun byl pravděpodobně zapříčiněn i tím, že angličtina získala dominantní postavení společně s vlivem na český jazyk, který dříve náležel právě němčině. Což jsme odůvodňovali rozvojem multimédií, nástupem nových informačních technologií a sociálních sítí jako je např. facebook.

---

⁶ Srov. Čermák – Filipce (1985), s. 121

⁷ ČERMÁK, F. — FILIPEC, J.: *Česká lexikologie*. Praha 1985, s. 121

1.1.2 Typy přejatých slov podle původu

Výrazy přejaté z cizích jazyků je možno rozdělit do několika kategorií. Čermák s Filipcem v jejich publikaci opět nabízí pro naši práci přijatelnou typologii, kterou si dovolíme převzít.

Jednotlivé druhy přejatých lexik dělí následovně:

1. **Slova a slovní spojení citátová** (např. *chargé d'affaires*), tedy slova přenesená z cizího jazyka do druhého se specifickým užitím v určité oblasti, se zachovaným pravopisem (částečně výslovností) a s vlastním morfologickým systémem

2. **Slova a slovní spojení přejatá**, která se dělí na:
  - **Stále pocíťovaná jako cizí** (např. *design*), pro obyčejného uživatele nazývají méně běžné skutečnosti, často mají rozkolísaný pravopis.
  - **Slova a spojení zcela vžitá**, tedy slova zdomácnělá, označovaná skutečnost se stala již obvyklou, (např. *katedra* z řečtiny, *kostel* z němčiny, *dolina* z ruštiny, *mluvnice* z polštiny, *znak* ze slovenštiny atd.).
  - **Kalky** jsou osobitou skupinou jednotek motivovaných ze stanoviska jazyka adaptujícího. Jedná se o kalky **slovotvorné**, doslovný překlad slovotvorné částí cizího výrazu, (např. *pode-psat* -> *unter-schreiben*, *těžko-pádný* -> *schwer-fällig*); **frazeologické**, slovo podle cizí předlohy konstituované, (např. *udělat něčemu konec* -> *Ende machen*, *ztratit místo* -> *einen Platz verlieren*); **hybridní slova** (např. *nadace* -> *nad-ání* + *fundace*; zejména jde o kompozita s *elektro-*, *foto-*, *moto-*, *elektro-léčba*, *foto-buňka*);

přejaté významy, sémantické kalky, vznik dalších podobných významů u slov s podobnými primárními významy i vznik slov samotných jako příčina kulturního vlivu jistého jazyka, (např. *pionýr* – nejprve voják ženista, poté člen Pionýrské organizace a průkopník nových pracovních metod).⁸

Tato typologie byla uvedena jen pro představu, jak lze dělit lexikální jednotky podle jejich původu. Jinou nabízí Karlík a Nekula v *Encyklopedickém slovníku češtiny*, ve kterém se přejatá slova označují jako výpůjčky⁹, a rozlišují je podle fonologické, morfologické, slovtvorné, syntaktické, textové, lexikální, sémantické, frazeologické a pragmatické stránky.¹⁰

Pro potřeby naší práce nám postačí vymezení první. V užším úhlu pohledu budou jednotlivě zkoumaná lexika v praktické části odpovídat pouze jednomu typu přejatých slov (podle původu), a to slovům a slovním spojením citátovým.

1.1.3 Začleňování cizích lexikálních jednotek do systému české slovní zásoby

Převzetí cizího výrazu je sice nejsnazší cestou k obohacení slovní zásoby, ale z hlediska zapojení do českého jazykového systému je to proces velmi složitý. Běžně se odehrává v několika fázích, s tím, že ne všechna slova cizího původu je možné v českém jazyce plně adaptovat. Začleňování cizích lexikálních jednotek (z hlediska původu) do struktury slovní zásoby češtiny je pro naši práci jednou z významných kapitol. Nebudeme analyzovat pouze zcela neadaptovaná toponyma, tedy místní názvy v původním jazyce, ale

---

⁸ Srov. Čermák – Filipec (1985), s. 120–123

⁹ Za heslem „výpůjčka“ stojí jazykovědci Boris Skalka a Marek Nekula

¹⁰ Srov. Karlík (2002)

jak již bylo řečeno výše, excerpta budou pravděpodobně odpovídat dvěma fázím převzetí cizího výrazu.

Při přejímání lexik z dalšího jazyka hraje důležitou roli jeho slovnědruhovému zařazení. Obvykle může, ale také nemusí, být u přejímaných slov převzata i jejich významová struktura, kterou si slovo přináší z původního jazyka. Může nastat případ, kdy uživatel nerozumí významu daného přejatého lexika (nebo není evidentní), tehdy lze do textu umístit objasnění tohoto slova. Na rozdíl od těchto slov tvoří termíny a cizí reálie výjimku. U těchto výrazů je přejímán společně s formou i jejich lexikální význam.

Na jednotlivých koncích pomyslné stupnice začlenění slov do české slovní zásoby stojí slova citátová, původní, a na druhém slova plně adaptovaná. Tyto dva okraje vyplňuje řada mezistupňů a přechodů. Diference se objevují především v pravopise přejímaných slov. Pravopis převzatých slov může zůstat zachován (angl. *engagement*), přestože se přizpůsobuje jejich výslovnostní stránka (v případě, že nemají přízvuk na první slabice) a upravuje se výslovnost hlásek pro češtinu atypických (např. angl. *th*). Nebo naopak dochází k rozkolísanosti pravopisu a k tvoření dvojtvarů (např. angl. *coach/kouč*). Další změnou může být počeštění výrazu, které je dvojího typu, plné (např. džungle), a přednostní (např. džus, špagety).¹¹

Zhruba od druhé poloviny 50. let se v *Pravidlech českého pravopisu* a jiných kodifikačních příručkách objevuje silná tendence k počešťování přejímaných slov. Prvním dokládajícím znakem byla snaha funkčně fonetizovat pravopis, jenž zároveň patřila do procesu, který směřoval k zjednodušení a zpřístupnění spisovného jazyka co nejširší vrstvě uživatelů jazyka. V převzatých slovech se uplatňovalo psaní *t* namísto *th* a *z* namísto *s*. Písmeno *s* ovšem bylo zachováno v latinském sufixu *-ismus* a zároveň v dalších slovech nesoucí humanistickou tradici (a v jejich odvozeninách). Pravopis tohoto písmene zůstal

---

¹¹ Srov. Čermák – Filipec (1985), s. 125

i v některých slovech nezdomácnělých (např. *cirrhosis, gnose, spasmus* aj.) Ale i v některých propriích, a to antroponymech a toponymech. Výše zmíněné výjimky byly časem zrušeny.¹²

Ani v dnešní době se neupustilo od zjednodušení a zpřístupnění jazyka širší veřejnosti, ovšem odlišným způsobem, než byl uveden výše. Pokud jsou cizí slova počestěna, pak většinou jejich způsob psaného záznamu odpovídá spisovné výslovnosti v českém jazyce (drobné odchylky jsou možné). Jako příklad uvádíme zjednodušení psaní zdvojených písmen (např. *ll, ss, nn* atd.), nebo jako další může posloužit takový, kdy se v přejatém slově píše písmeno *c*, které se vyslovuje jako *[k]*, ovšem podle kodifikace je umožněno ho ve vyskloňovaných tvarech psát s písmenem *k*.¹³

Morfologická utvářenost jednotlivých převzatých výrazů může být dalším stupněm či mezistupněm v rámci adaptace přejatých lexik a zároveň dokládá jejich výši začlenění do českého jazykového systému. Přejatá slova mohou zůstat nesklonná (jichž je notná část) jako např. *jury, brandy* atd., nebo se naopak skloňují plně podle odpovídajícího českého vzoru (např. *žokej, filolog* aj.), či jsou sklonná i nesklonná jako jsou slova typu *revue* atd.

Pokud chceme určit, zda přejaté slovo v české slovní zásobě zdomácnělo, je nutné se přesvědčit, zda dané slovo vytváří odvozeniny a složeniny, což by adaptované lexikum vytvářet mělo. Jako již uvedené výrazy začínající na *elektro-* atd.

Sémaziologicko-onomaziologická kategorie taktéž demonstruje stupeň začlenění převzatého lexika do české slovní zásoby, a to buď na základě podobnosti (např. *bestie války*), anebo pojmové souvislosti (např. *generace* jako „období cca. 30 let“ a zároveň „každý, kdo v tomto období žije“).

---

¹² Srov. Historie. Dostupný z WWW http://cs.wikipedia.org/wiki/Pravidla_%C4%8Desk%C3%A9ho_pravopisu#Historie [1.3.2013]

¹³ Srov. Pravidla českého pravopisu (2005), s. 28–34

Nejenže je u přejatých slov možné nalézt homonymii, ale navíc tato slova zapadají do synonymických řad a často stojí na počátku takovéto řady (bývají základními synonymy), např. *akutní – prudký, náhlý*.

V závěru kapitoly se dostáváme k dílčím systémům, ve kterých cizí výrazy přejímáme a které s českými slovy spoluformují (např. pojmosloví z oblasti oblékání a módy byla převzata z francouzského jazyka: *konfekce, fazóna, fiší, krinolína, pelerína* a další, z tohoto jazyka se do češtiny převzaly i výrazy označující produkty gastronomie: *aperitiv, kroketa, ragú, filé, pyré, koňak* atd.).¹⁴

Ve výčtu výše jsme uvedli, jakým způsobem mohou být zapojována cizí slova do české lexikální zásoby. Jsme si vědomi toho, že výčet není komplexní, což je ovšem záměrné. Ne všechny způsoby by bylo vhodné zmiňovat v naší práci. Dokonce ani z tohoto přehledu nevyužijeme každou možnost zapojení do češtiny. V praktické části nás bude zajímat pouze problematika deklinace (tedy sklonnost × nesklonnost) a pravopisná stránka přejatých výrazů.

1.2 Typologie podstatných jmen

V tomto oddílu se budeme zabývat vymezením konkrétních rozdílů mezi jednotlivými typy substantiv, protože právě ta jsou předmětem našeho zkoumání.

Podstatná jména jednoznačně tvoří jádro slovní zásoby téměř každého jazyka, český nebude výjimkou, a zároveň patří mezi jedny z nejpoužívanějších slovních druhů jak v proudu řeči, tak v psaném projevu. V té zjednodušené, školské verzi jsou to „názvy osob, zvířat a věcí“, bez kterých bychom se ovšem nebyli schopni nejen dorozumívat, ale ani vzdělávat a poznávat svět okolo nás.¹⁵

---

¹⁴ Srov. Čermák – Filipec (1985), s. 125–127

¹⁵ Srov. Cvrček (2010), Grepl (1995)

Substantiva nejsou jednodušou, homogenní skupinou jmen. Pod tímto zastřešujícím názvem se nachází několik skupin podstatných jmen, lišících se od sebe určitými vlastnostmi.

Nejčastěji využívaným a nejnámějším dělením je rozlišování podstatných jmen obecných a vlastních. Samozřejmě tato slova disponují jistými vlastnostmi, které se hodnotí jako společné a které je podle slovně druhové charakteristiky zařazují právě do skupiny substantiv.

Tyto skupiny diferencujeme na základě těchto kritérií: zda se píše s velkým či malým písmenem na začátku (z hlediska formy psaného výrazu), zda označují jedinečnou skutečnost a zda nesou, nebo nenesou zobecňující či zobecněný význam.¹⁶

Podstatná jména, která se píše s malým písmenem na počátku slova, jsou nositeli pojmového výrazu (ať zobecněného, či zobecňujícího) a označují celou třídu předmětů či jevů. Nazývají se apelativy, podstatnými jmény obecnými. Výstižnější definice nabízí např. Edvard Lotko, který ve svém *Slovníku lingvistických termínů pro filology* popisuje apelativum jako typ pojmenování, které neoznačuje individuální denotát. Dále pak Karlík s Nekulou v *Encyklopedickém slovníku češtiny* a další.¹⁷

Opakem apelativ jsou propria, podstatná jména vlastní¹⁸, která na rozdíl od apelativ označují jedinečnou skutečnost (jednotlivinu či jedince), čímž je dané slovo diferencováno od ostatních jednotlivin a jedinců, a je identifikováno jako jedinečný objekt. Karlík a Nekula

---

¹⁶ Srov. Cvrček (2010), Grepl (1995), Pravidla českého pravopisu (2005)

¹⁷ Srov. Cvrček (2010), Grepl (1995), Pravidla českého pravopisu (2005)

¹⁸ Autory hesla „Jména vlastní“, ve kterém je zmínka o absenci generického významu jsou Zdeňka Hladká a Marek Nekula

o tomto jevu hovoří jako o „absenci generického významu“.¹⁹ V psaném jazyce tuto jedinečnost demonstruje velké počáteční písmeno.²⁰

Uvnitř této skupiny se substantiva dále dělí podle předmětu či jevu, který dané slovo označuje. Z důvodu rozsáhlosti této diferenciaci a celkově širokému obsahu jednotlivých položek, uvedeme pouze stručný výčet základních druhů proprií, který bude zároveň postačující i pro účely této práce.

1.2.1 Základní druhy vlastních jmen

V této kapitole využijeme údajů z *Encyklopedického slovníku češtiny* jen ve stručné verzi, pro detailní informace odkazujeme na výše zmíněnou publikaci. Další, stručnější či detailnější, diverzifikace vlastních jmen můžeme nalézt i v jiných jazykových příručkách, např. *Mluvnice češtiny 2, Příruční mluvnice češtiny*, z těch detailních pak *Úvod do obecné onomastiky*.

1. **Abionyma** – vlastní jména neživých objektů a jevů, do této kategorie patří:
  - Toponyma – vlastní jména zeměpisná, o nich více níže
  - Kosmonyma – propria označující předměty mimo planetu Zemi
  - Chrématonyma – názvy lidských výtvorů zakořeněných ve společenských, kulturních a jiných vztazích.
2. **Bionyma** – tato propria označují živé bytosti a jiné organismy, které fungují ve společenských vztazích
  - Fytonyma – vlastní jména rostlin
  - Zoonyma – nesou jména zvířat
  - Antroponyma – vlastní jména osobní (jednotlivců) či skupiny lidí (skupinová antroponyma).²¹

---

¹⁹ KARLÍK, P. – NEKULA, M.: *Encyklopedický slovník češtiny*, Praha 2002, s. 204

²⁰ Srov. Cvrček (2010), Lotko (2005), Karlík (2002)

1.2.2 Toponyma

Tato skupina vlastních jmen je předmětem analýzy v naší diplomové práci, proto bude následovat hlubší charakteristika pouze této oblasti proprií. Do této skupiny nespádají pouze názvy měst a obcí (tedy místní jména), její záběr daleko širší. Zahrnuje i jména neosídlených míst, pomístní jména (např. *Vltava*, *Krušné hory*), také choronyma, jména označující správní či přírodní celky (např. *Austrálie*, *Středočeský kraj*). Obecně se jedná o „jména neživých přírodních objektů a jevů vyskytujících se na Zemi i mimo ni (kosmonyma – Mars, Vodnář)“.²²

2 Obecné principy skloňování vlastních jmen

Většina českých vlastních jmen se skloňuje podle svého rodu a zakončení v nominativu, tedy podle příslušných vzorů podstatných a přídavných jmen (např. Novák jako „pán“, Malá jako „mladá“, Liberec jako „stroj“).

Vzhledem k tomu, že v češtině se většina přejatých slov skloňuje, přiřazují se také téměř všechna cizí vlastní jména k deklinačním typům substantiv a adjektiv, případně mohou přebírat zájmenou deklinaci u některých specifických zakončení. U antroponym je respektován gramatický i skutečný rod, avšak u jmen místních se gramatický rod přizpůsobuje deklinačnímu typu podle svého zakončení. Díky své jedinečnosti však některá vlastní jména vykazují při skloňování určité zvláštnosti. Při skloňování vlastních jmen osobních se vyskytují odlišnosti ve využívání variantních koncovek. Na rozdíl od jmen obecných zde převažují koncovky delší nad koncovkami kratšími. Ve skloňování vlastních

---

²¹ Srov. *Mluvnice češtiny 2* (1986), Karlík (2002)

²² *Mluvnice češtiny 2*, Praha 1986, s. 346

jmen zeměpisných se podle jazykových příruček objevují uvnitř deklinačního typu změny v různorodosti koncovek.

Jak již bylo řečeno v předchozím odstavci, skloňování cizích proprií v češtině se řídí především podobou vyslovovanou, až teprve druhotně se v případě potřeby přihlíží k podobě psané. Ta se stává určující v momentě, kdy pro češtinu obvyklá korespondence grafém – foném není dodržena. Můžeme se tedy potýkat s problémem, že pojmenování je ve vyslovované podobě zakončeno na souhlásku a v psané na samohláskové písmeno nebo opačně. Tuto diskrepanci lze v češtině (opět podle jazykových příruček²³) vyřešit připojením substantivních či zájmenných koncovek k tvaru slova v nominativu. Ovšem využití této možnosti ukáže až praktická část práce.

2.1 Obecné možnosti deklinace cizích jmen zeměpisných

Před uvedením stručného popisu možností deklinace cizích toponym, je nutné uvést, o jaké zdroje se v tomto směru opíráme. Jako primární teoretický základ v oblasti skloňování cizích zeměpisných jmen bude sloužit koncepce formálního tvarosloví v *Mluvnici češtiny 2*, tzv. akademické. Dále pro srovnání použijeme popisy morfologie v *Příruční mluvnici češtiny*, v *Mluvnici současné češtiny* či praktickou *Internetovou jazykovou příručku ÚJČ AV*. Cenný jistě bude i příspěvek Františka Váhaly věnovaný deklinaci osobních i místních proprií.²⁴

Podle výše zmíněných principů můžeme říci, že téměř všechna cizí zeměpisná jména podléhají deklinaci. Podle zakončení ve vyslovované podobě se zařazují k paradigmatu konkrétního apelativa, přebírají jeho rod, avšak kvůli své specifičnosti můžeme při

---

²³ Srov. Cvrček (2010), *Mluvnice češtiny 2* (1986)

²⁴ VÁHALA, F.: Skloňování vlastních jmen osobních a místních. In: *O češtině pro Čechy*. Praha 1963, s. 167–209

skloňování registrovat výskyt polymorfních formantů. Podle *Mluvnice češtiny 2* mají vysokou frekvenci „formanty, které u obecných jmen už byly vytlačeny nebo jsou pozvolna vytlačovány“, což v praktické části můžeme buď potvrdit, nebo vyloučit.²⁵ Velice často se v Gsg tvrdých jmen mužského rodu používá formant *-a*, a formant *-e(ě)* je zase frekventovaným v 6. pádu jak u neuter, tak u maskulin. Pokud hovoříme o pluráliích tantum, převažuje oproti obecným jménům v G nulová deklinační koncovka. V ženském rodě můžeme pozorovat dokončování přechodu od paradigmatu vzoru *píseň* ke vzoru *kost*, což je úplně opačná tendence než u apelativních pojmenování. Do této skupiny spadají především česká a jinoslovanská jména se zakončením na *-slav*, *-im*, *-om* a *-am*.

Jestliže některá cizí toponyma nemusí podléhat deklinaci, řadí se pak rodově většinou k neutřům. Mezi takové zeměpisné názvy se pak obecně řadí neslovanská jména, která jsou ve výslovnosti zakončená samohláskami [e], [é], [í], [ó], [ú], někdy i dvojhláskou [au]. Tyto hlásky se v písemném projevu mohou zaznamenávat různě, např. *Malmö*, *Milwaukee*, *Bordeaux*, *Bodensee*, *Kjúšú*. Dále sem můžeme zařadit jak jinoslovanská, tak cizí toponyma, která ve vyslovované podobě končí hláskami [i] a [u], tedy *Soči*, *Nairobi*, *Sydney*, *Timbuktu*, *Bengalúru*. V rámci pomnožných toponym existuje několik výjimek, které se běžně skloňují. Jsou to cizí jména zakončená na [-i] a jména zakončená skupinou [-je] a [-ije] z neslovanských jmen. Některé cizí zeměpisné názvy zůstávají nesklonné, přestože jsou ve výslovnosti zakončené souhláskou (*Provance*, *Dieppe*, někdy *Toulouse* a *Melbourne*), příčinou je výše uváděný nesoulad mezi grafickou a fonickou stránkou. Neskloňujeme ani taková toponyma, která končí cizím plurálovým formantem (*Hameln*), jsou víceslovná (*Buenos Aires*) nebo se před nimi nachází člen (*Los Angeles*).²⁶

2.2 Konkrétní problémy při skloňování toponym

Mimo obecný rámec, který byl výše zmíněný, posuzujeme toponyma samozřejmě i v užším pohledu. Jako každé obecné pojmenování i ony se vydělují na maskulina, feminina,

---

²⁵ *Mluvnice češtiny 2*, Praha 1986, s. 352

²⁶ Srov. Cvrček (2010), *Mluvnice češtiny 2* (1986)

neutra a navíc na pluralia tantum. U každého z nich můžeme podle *Mluvnice češtiny 2* a *Internetové jazykové příručky ÚJČ* nalézt další podkategorie podle způsobu zakončení ve výslovnosti.

2.2.1 Maskulina

- **zakončení slov ve výslovnosti na souhlásku**, které je specifikováno:
  1. **tvrdá a obojetná souhláska**

Zde se jako jeden z nejvýraznějších problémů deklinace popisuje frekvence používání formantů *-u/-a* v Gsg a formantů *-u/ -e(ě)* v Lsg.

    - a. Užití *-a* **v 2. pádu** je charakterističtější pro domácí, zdomácnělá slova a názvy složené, např. *Nymburka*, *Lankšrouna*, *Betléma* a *Pernštejna*. Jeho využití díky bezpříznakovosti formantu *-u* ovšem klesá. Tento formant je na rozdíl od jeho variantní tvaroslovné přípony typický spíše pro jména mimo české území a pro část slov domácích. Naopak u slov zakončených na *-burk* se v Gsg preferuje koncovka *-a* jako prostředník rozlišení posledních dvou slabik (*Hazmburka*).
    - b. **V lokálu** je obdobný problém variantních formantů. Podle *Mluvnice češtiny 2* se koncovka *-e(ě)* nejčastěji uplatňuje u jmen, která mají v genitivu formant *-a*, u složených jmen končících na *-štejn*, *-hrad* a *-grad* a u slov různého zakončení. Z toho vyplývá, že se koncovka objevuje zpravidla u slov domácích, zdomácnělých, slovanských ale minimálně u čistě cizích jmen. Pokud hovoříme o formantu *-e(ě)* jako o příznaku domáckosti jmen, umocňuje ji navíc alternace souhlásky před touto koncovkou (v *Nymburce*). U slov cizích se vyskytuje ojediněle. Naopak pro cizí toponyma je typické užití koncovky

-u v 6. pádě, kromě jmen počestěných a některých slovanských názvů.

- c. Další oblastí je **problematika vokativu**, která je v případě toponym bezpředmětná a nebudeme se jí věnovat. Proto nebudeme ani uvádět, jak na toto nahlíží odborná literatura. Je možné, že při výzkumu nalezneme takový tvar, nebudeme z něj ovšem vyvozovat žádné závěry. Většinou v publicistických textech slouží jen jako ozvláštňení článku.
- d. Dále odborná literatura uvádí doporučení pro **zacházení se slovy s pohybnou samohláskou**. Ty můžeme nalézt u českých a jinoslovanských jmen. Jsou to samohlásky -e- (zdomácnělá slova), -o- a -a- pro jinoslovanská. Vokál -o- se pohybuje u polských nebo ruských jmen např. *Gorodok* a polský *Kežmarok*. Jako příklad posuvného -a- může být chorvatský přístav *Zadar*, město *Sisak* ad. V českém úzu se ovšem objevuje i genitivní podoba s nominativním základem (*Zadaru, Sisaku*).
- e. **U antických jmen** dochází ke změnám u jejich tvarotvorného základu, tedy koncovky -os a -us se chápou jako cizí a při deklinaci dochází k jejich vypouštění (*Lesbos – Lesbu, Palatinus – Palatinu*).
- f. **Existují i odchylky ve vztahu grafika – výslovnost**. První takovou je němé -e u anglických a francouzských jmen, u nichž je N, Asg samohláskou zakončen v grafice, ovšem při skloňování se písmeno vypouští (*Newcastle – Newcastlu*). K nevyslovovanému -e se vztahuje i problematika nesklonnosti, některá slova mezi ní a deklinací kolísají (*Melbourne – Melbournu, ale i Melbourne*).
- g. Potíže může působit souhlásková skupina -que [k], u které může být opět při skloňování koncové -e vypouštěno. Frekventovanější možnost je nahradit v ostatních podobách

jména celou tuto skupinu písmenem *k* (*Dunkerque* – *Dunkerquu/Dunkerku*). Další souhláska vyslovovaná jako *k* je koncové *-c*, slova takto zakončená (N, Asg) mají v genitivu a v ostatních tvarech dvojí podobu (*Quebec* – *Quebecu*, *Quebeku*). Výzkum ukáže, která podoba bude častější. Jestliže cizí toponymum končí na více souhlásek (hl. francouzská jména), z nichž poslední zůstává nevyslovována, ponechává se vyslovovaná i psaná podoba pro další tvary skloňování (*Rochefort* – *Rochefortu*).

- h. Poslední kategorií jsou polská jména na *-ów* [uf], které se při deklinaci mění na *-ow-* [ov], např. *Sulechów* – *Sulechowa*.²⁷

2. měkká a obojetná souhláska

Jména, která spadají pod toto označení, přijímají koncovky deklinačního typu reprezentovaného vzorem „stroj“.

Z cizích zeměpisných jmen sem můžeme zařadit **slova s různým zakončením** jako *Marrakéš*, *Moháč* atd. Obecně však slova takto zakončená přiřazujeme ve spisovné češtině k femininům. Běžně u této kategorie zaznamenáváme kolísání mezi rodem mužským a ženským, příčinou je nejistota rodu jména v původním jazyce a následně nejisté zařazení k rodu v češtině při přejímání. Kromě místních jmen sem zařazujeme i názvy hor, pohoří, řek, států a ostrovů (*Hindúkuš*, *Jenisej*, *Bangladéš* ad.).

- a. V rámci **problematiky pohybných samohlásek** registrujeme vokál *-e-* v zakončení *-ec* (*Čerepovec*, *Bolestawiec*), *-eč* (*Koloveč*) a samohláska *a* ze skupiny *-ac* (*Karlovac*).
- b. **Vztah grafika – výslovnost** popisuje toto pravidlo: „není-li u cizích jmen na konci tvaru Nsg korespondence foném

---

²⁷ Srov. Internetová jazyková příručka dostupný z WWW <http://prirucka.ujc.cas.cz/> [5. 3. 2013], Mluvnice češtiny 2 (1986)

- grafém [...] pak se jak vyslovovaná, tak i psaná podoba jména před deklinačními formanty nemění, např. *Greenwich* [grinyč]
- Gsg *Greenwiche* [grinyče].²⁸

- Pro slova **zakončená ve výslovnosti na samohlásku** uvádí *Mluvnice češtiny 2* tato pravidla:
Všechna jména spadající do této kategorie (zakončená ve výslovnosti či grafice na samohlásku) by se měla skloňovat právě tak jako jména zakončená na tvrdou či obojetnou souhlásku. Odpovídajícím paradigmatem jsou tvary vzoru „hrad“ (*Beynat* [bena] – *Beynatu* [benatu]), u těchto jmen souhláska či skupina písmen u dalších tvarů vyslovuje.
- Toponyma, která podle zakončení přiřazujeme k **adjektivním podobám**, by se podle odborné literatury měla skloňovat následovně:
Adjektivní forma zakončení je typický pro slovanské jazyky, při deklinaci používáme nejčastěji vzor tvrdých adjektiv „mladý“, výjimečně připojujeme tvaroslovné koncovky deklinačního typu reprezentovaného měkkým vzorem „jarní“. K tvrdému skloňování patří např. *Rudničnyj*, *Lugovoj* a k měkkému např. *Gorjačij*.²⁹

2.2.2 Feminina

Deklinace toponym ženského rodu je specifikováno těmito způsoby:

- **toponyma končící ve výslovnosti na samohlásku**, jednotlivé podkategorie jsou:

²⁸ *Mluvnice češtiny 2*, Praha 1986, s. 370

²⁹ Srov. Internetová jazyková příručka dostupný z WWW <http://prirucka.ujc.cas.cz/> [5. 3. 2013], *Mluvnice češtiny 2* (1986)

1. nominativ končí na vokál [a]

- a. Pokud je **souhláska tvrdá či obojetná** přiřazují se k toponymu formanty vzoru „žena“ bez ohledu na jeho původ. Navíc před koncovkou -ě(e) ve 3. a 6. pádě dochází k alternacím předcházející hlásky (stejně jako u apelativních pojmenování), např. *Mekka* – *Mekce*. Jestliže končí slovo v grafice na -ca a vyslovuje [ka] přizpůsobují se další tvary výslovnosti (*Mallorca* – *Mallorcy* i *Mallorky*). U jmen typu *Sevilla* či slovenských názvů s měkkým *l* se většinou nepřihlíží k původní výslovnosti (*Sevilla* [sevilja] – *Sevilly*, *Topľa* – *Toply*).
- b. **Smíšené skloňování** (formanty vzoru „růže“ ve tvarech G, D a Lsg a tvaroslovné koncovky vzoru „žena“ v N, A, V i Isg) se užívá tehdy, pokud před vokálem [a] stojí měkká souhláska, např. *Trója*, *Boloňa*, slova typu *Čadca* či končící na -ic(a), ta se v ojedinělých případech skloňují podle vzoru „růže“. Podle podvzoru „sója“ se skloňují i jména jako *Mamaia*, *Pistoia* *Aquileia*.
- c. **Formanty vzoru „růže“** se užívají u slov zakončených na -ia [ija] (*Brasília*).
- d. **Zvláštní způsob deklinace** probíhá u slov na -ea, tedy *Korea* – Gsg *Korey*/Koreje, D, L *Koreji*, A *Koreu* a I *Koreou* i *Korejí*, a u slov zakončených na -ua a -oa.³⁰

2. Zakončení na vokál [e]

V této kategorii se všechna jména právě podle typu zakončení skloňují podle paradigmatu vzoru „růže“.

---

³⁰ Srov. Internetová jazyková příručka dostupný z WWW <http://prirucka.ujc.cas.cz/> [5. 3. 2013], Mluvnice češtiny 2 (1986)

Druhým typem zakončení ženského rodu ve výslovnosti je:

- **souhláskové písmeno**

Pokud všechny možnosti skloňování, která uvádí *Mluvnice češtiny 2*, pro tuto oblast zjednodušíme, můžeme říci, že zde přiřazujeme pouze deklinační formanty paradigmat vzorů „kost“ a „píseň“. Rozlišujícím prvkem při deklinaci je tedy koncovka tvaru v 2. pádě singuláru.

Jisté odchylky zde můžou vykazovat pouze **slova původem řecká**. V rámci antických jmen vydělujeme dvě skupiny.

- a. První jsou slova typu *Akropolis*, **složená starořecká jména**, ke kterým se přiřazují tvaroslovné sufixy vzoru „píseň“ a „růže“. Řecké zakončení *-is* se mimo N a Asg odsouvá a ke kmeni slova se přivěšují české deklinační formanty (*Akropolis – Akropole* atd.).
- b. **Zbytek jmen zakončených na *-is* a *-as*** si při deklinaci také zachovává tvarotvorný základ, u kterého se střídá zakončení v 1. pádu *-is* s *-id* nebo *-in-* s *-as-* a také *-as* a *-ad*. K tvarotvornému základu se tedy pojí koncovky vzoru „žena“ (*Hellas – Hellady*).³¹

Poslední oblastí ženského rodu jsou:

- **adjektivní formy**

Toponyma odpovídající této kategorii podléhají deklinaci podle adjektivních vzorů „mladá“ (*Makarska, Klučevskaja*) a „jarní“ (*Volčja*).³²

2.2.3 Neutra

Slova zařazená do této kategorie obvykle přejímají morfologické koncovky vzorů „město“, „moře“, „stavení“ a mohou přebírat i deklinaci adjektiv rodu středního. Značné

³¹ Srov. Internetová jazyková příručka dostupný z WWW <http://prirucka.ujc.cas.cz/> [5. 3. 2013], *Mluvnice češtiny 2* (1986)

³² Srov. Internetová jazyková příručka dostupný z WWW <http://prirucka.ujc.cas.cz/> [5. 3. 2013], *Mluvnice češtiny 2* (1986)

množství cizích zeměpisných názvů však deklinaci nepodléhá. První oblastní specifikovanou pro zařazení do českého deklinačního systému je:

- **Pojmenování končící samohláskou, které se dále dělí na:**

1. jméno končící na vokál [o] či [ó]

Podle zakončení je zřejmé, že k slovům takto vyslovovaným se budou přiřazovat deklinační formanty vzoru „město“. Jediným problémem může být existence variantních koncovek v Lsg, formantů *-u* a *-ě(e)*, kdy poslední z nich je využíván především u slov zdomácnělých a částečně i jinoslovanských (*Hnezdně, Mukačevě*). Kdežto obdobně jako u maskulin také u cizích jmen převažuje koncovka *-u* (*Santiago, Bilbao*). Není podstatné, jaká souhláska koncovému vokálu předchází, pro zařazení do skupiny je nutné pouze zakončení na [o] nebo [ó].

Jako nesklonná jsou pak definována ta slova, jejichž fonické zakončení neodpovídá grafickému zápisu, typickému pro češtinu (*Waterloo, Bordeaux*).

2. Koncový vokál [e], [é]

Slovanská jména zakončená vokálem [e] spadají pod paradigma vzoru „moře“, výjimkou jsou jména zakončená na *-ie* [je], která přebírají deklinační formanty vzoru „stavení“ (*Jastrowie – Jastrowí*). Pod vzor moře spadají jména jako *Belopole, Gorodiště* i polská končící na *-ie*, kde vokál *i* demonstruje měkkost předchozí souhlásky (*Zawiercie*).

Část cizích jmen na [e], [é] zůstává nesklonná (*Karlsruhe, Tenerife* i *Malamö*).

3. Koncový vokál [i], [í] a [u], [ú]

Jména z cizích jazyků tímto zakončením nepodléhají české deklinaci, zůstávají většinou v nominativní podobě (*Karáčí, Tenesee, Tbilisi, Chamonix, Honolulu, Korfu, Kjúšú* i *Chantau, Zwickau*).³³

---

³³ Srov. Internetová jazyková příručka dostupný z WWW <http://prirucka.ujc.cas.cz/> [7. 3. 2013], Mluvnice češtiny 2 (1986)

Jako další kategorii mluvnice uvádí pravidla pro jména:

- **končící na souhlásku**, u kterých eviduje dvě zásadní otázky.

1. Jak skloňujeme jména latinská?

U této skupiny slov odsouváme ve všech tvarech (mimo N, Asg) cizí koncovky *-um, -ium, -eum* a *-ion*, a místo nich připojujeme deklinační formanty vzoru „město“ (*Koloseum – Kolosea*).

2. Jak skloňovat jména s nevyslovovaným vokálem?

Ty ponecháváme neskloňovaná, pokud jsou ve výslovnosti na souhlásku a při adaptaci do češtiny odpovídají střednímu rodu (*Lausanne, Brisbane*). Mluvnice sem zařazuje i jména cizí vícelslovná (*Buenos Aires*) a jména s plurálovou koncovkou (*Massachusetts*).³⁴

Jako poslední uvádí možnosti deklinace pro:

- **adjektivní podobu jména**

Pro takové případy používáme vzory přídavných jmen „mladé“ (*Bystre, Tockoje*) a „jarní“ (*Nižneje*).³⁵

2.2.4 Pluralita tantum

Jako poslední a velice specifickou oblastí je skupina jmen označovaných jako pluralia tantum, tedy pomnožná jména. I zde registrujeme náležitost ke všem výše zmíněným gramatickým rodům, ovšem správné zařazení jmen do rodové kategorie je značně problematické jako i následné užití správných pádových tvarů. Příčinou je především neznalost původu slova. Často tedy dochází ke kolísání mezi rody a vzory. Jména zařazujeme opět podle zakončení ve výslovnosti do čtyř kategorií, první je:

---

³⁴ Srov. Internetová jazyková příručka dostupný z WWW <http://prirucka.ujc.cas.cz/> [7. 3. 2013], Mluvnice češtiny 2 (1986)

³⁵ Srov. Internetová jazyková příručka dostupný z WWW <http://prirucka.ujc.cas.cz/> [7. 3. 2013], Mluvnice češtiny 2 (1986)

- **jméno končí vokálem [i]**

Podle zakončení v Npl jsou tato slova buď rodu mužského (vzor „hrad“) nebo ženského (vzor „žena“), u nich je jasný původ z obecných feminin (*Studzianky*).

Ovšem vlivem shodného zakončení pro oba rody, může docházet ke kolísání.

1. Maskulina

Sem spadá naprostá většina slov domácích a slovanských, u kterých příslušnost k rodu rozhoduje zakončení shodné s češtinou nebo analogie (*Bielany, Lipovljani, Slišane, Krušari, Leváre*). U většiny jmen dochází ke kolísání v G, D a L, kdy se v těchto pádech objevují variantní pádové koncovky či kolísání mezi koncovkami ženského a mužského rodu. Avšak tyto problémy při deklinaci se týkají především toponym domácích, usuzujeme tak na základě poznatků v *Mluvnici češtiny 2* a *Internetové jazykové příručce ÚJČ*, proto se o těchto případech nebudeme dále rozepisovat.

K mužskému rodu se řadí i jména na *-cy, -ci* nebo *-ce*, při skloňování využívají koncovky deklinačního typu „stroj“ (*Preseleenci – Preseleenci*).

2. Feminina

Zde mimo slov domácích uvažujeme i o slovanských (*Breziny, Studzianky*) a téměř všech pomnožných toponymech cizího původu. Při deklinaci cizích jmen většinou nejsou komplikace, dodržují totiž pravidelně koncovky vzoru „žena“ (*Andy – And, Bruggy – Brugg, Galapágy – Galapágy*).

3. Kolísání mezi vzory

Kolísání registrujeme u jmen slovanských jako *Palevicy, Baranoviči*, zde se využívají formanty jak vzoru „růže“ i „stroj“.³⁶

---

³⁶ Srov. Internetová jazyková příručka dostupný z WWW <http://prirucka.ujc.cas.cz/> [7. 3. 2013], *Mluvnice češtiny 2* (1986)

Druhou kategorií je:

- **jména končící na [e]**

Většina z nich náleží rodu ženskému, ale jsou výjimky spadající k rodu mužskému, tedy jména odvozená od apelativ³⁷, pak zakončená na *-ce*, *-cy*. V těchto případech opět hovoříme o slovech domácích, která nejsou předmětem naší práce. Z cizích se k maskulinům řadí jinoslovanská jména typu *Zličane*, *Bregare* a skloňují se podle paradigmatu vzoru „hrad“.

Z ženských pojmenování jsou to slova na *-ic(e)*, jimž se přiřazují koncovky podvzoru „ulice“, u některých můžeme nalézt pozůstatek mužského skloňování v podobě variantní koncovky *-ům* ve 3. pádě (*Gliwice – Gliwicióm i Gliwicům*, *Bartoszyce – Bartoszycióm i Bartoszycům*).

Ostatní ženská pomnožná toponyma cizího původu se skloňují podle vzoru „růže“ (*Pompeje – Pompejí, Orkneje – Orknejí*).³⁸

Dále jsou uvedena:

- **jména končící vokálem [a]**

Oproti předchozím kategoriím je to poměrně malá skupina, jejíž členy se řadí k rodu střednímu a při deklinaci přebírají koncovky vzoru „město“.³⁹

---

³⁷ Výjimkou jsou jména zřetelně odvozená od obecných podstatných jmen rodu mužského jako *Háje* či *Roháče* a jména zakončená na *-ce* (nebo *-cy*), pokud předchází souhláska (*Lipence, Rohatce, Medzilaborce, Oravce*). Ta se skloňují podle vzoru „stroj“ (2. p. *Hájů, Roháčů, Jinců, Blatců, Brodců, Lipenců, Rohatců, Medzilaborců, Oravců* – 3. p. *Hájům, Roháčům, Jincům, Blatcům, Brodcům, Lipencům, Rohatcům, Medzilaborcům, Oravcům* – 6. p. *Hájích, Roháčích, Jincích, Blatcích, Brodcích, Lipencích, Rohatcích, Medzilaborcích, Oravcích*). 4. a 7. p. je totožný s prvním. Výjimku ve 2. p. mohou tvořit některá česká jména, u kterých se stále drží v místním úzu nulová koncovka. V takových případech se místní varianty nepovažují za chybné (*Jince, Brodce, Hrobce, Lazce* – 2. p. *Jinců i Jinec, Brodců i Brodec, Hrobců i Hrobec, Lazců i Lazec*). Dostupný z WWW <http://prirucka.ujc.cas.cz/?id=395> [7. 3. 2013]

³⁸ Srov. Internetová jazyková příručka dostupný z WWW <http://prirucka.ujc.cas.cz/> [7. 3. 2013], Mluvnice češtiny 2 (1986)

³⁹ Srov. Internetová jazyková příručka dostupný z WWW <http://prirucka.ujc.cas.cz/> [7. 3. 2013], Mluvnice češtiny 2 (1986)

Poslední skupinou, do níž lze zařadit pomnožné zeměpisné názvy je následující:

- **zakončení jmen na souhlásku**

Sem je možné řadit jména cizího, především německého, původu zakončená na *-ingen, -hausen* (*Göttingen, Mauthausen*), která buď mohou podléhat deklinaci, pak se tedy skloňují podle paradigmatu vzoru „hrad“, anebo mohou zůstat nesklonná. Druhý způsob je však méně obvyklý.⁴⁰

Výše zmíněná pravidla, či doporučení zacházení s cizími slovy, budeme aplikovat na jednotlivá excerpta v praktické části. Na základě srovnání výsledků s mluvnicemi budeme vyvozovat závěry, zda jsou jednotlivá pravidla pravidly pravidelnými, zda jsou teorie v mluvnicích výsledky podtrhnuta a potvrzena či zda některé varianty nezačínají převažovat, ačkoli doporučení v příručkách mohou tvrdit zcela něco jiného.

2.3 Excerpce dat (Český národní korpus)

Jako zdroj pro excerpci dat, která budou dále analyzována v praktické části naší diplomové práce a na kterých budeme demonstrovat platnost morfologických pravidel a doporučení jazykových příruček, bude sloužit Český národní korpus (ČNK). Konkrétně budeme analyzovat data z korpusu SYN2009PUB, o něm více níže.

Na korpus můžeme nahlížet z pohledu korpusové lingvistiky, která jej chápe jako: „základní prostředek svého výzkumu, ..., jako nejlepší aproximaci, nejlepší vzorek skutečného jazyka a vychází z přesvědčení, že lépe než prostřednictvím korpusu nelze dnes jazyk při studiu uchopit.“⁴¹ Podle Čermáka korpus znamená: „Ve smyslu dnešním se

---

⁴⁰ Srov. Internetová jazyková příručka dostupný z WWW <http://prirucka.ujc.cas.cz/> [7. 3. 2013], Mluvnicе češtiny 2 (1986)

⁴¹ KOCEK, J. – KOPŘIVOVÁ, M. – KUČERA, K.: *Český národní korpus, Úvod a příručka uživatele*, 2000, s. 5

v korpusové lingvistice rozumí především takový ucelený soubor textů, který je sestavený s přihlédnutím ke svému cíli reprezentativním způsobem, je obhospodařovaný počítačově a zpracováván souborem korpusových metod.“⁴² ⁴³ U Čermáka je důležitý právě pojem **reprezentativnost**, který je chápán vzhledem k vytčenému cíli, protože cíle se podle své povahy mohou značně lišit. Vnímejme ji tedy jako relativní pojem a v rámci korpusové lingvistiky volněji. Pro snadnější práci v korpusech byly vyvinuty speciální programy, které uživateli umožní vyhledávat slovo i slovní spojení zachycené v kontextu. Dokážou zjistit frekvenci vyhledávaného v korpusu i textový zdroj. Mezi tyto programy patří korpusový manažer Bonito (užívaný především pro češtinu), který nalezne zdroj hledané informace⁴⁴ a vytváří v podobě jednoho řádku soubor, který lze dále analyzovat.⁴⁵

Impuls ke vzniku **ČNK** dal Ústav pro český národní korpus, který je součástí Filozofické fakulty Univerzity Karlovy. Cílem ČNK jako akademického projektu je vybudovat rozsáhlý počítačový korpus zaměřený především na psaný jazyk. ÚČNK nemá zájem pouze o vytváření korpusu, ale i o rozvoj a výuku oboru korpusové lingvistiky.

Uvnitř ČNK registrujeme několik různých druhů korpusů. Podle různých vlastností je můžeme dělit na malé, střední či velké (podle rozsahu textových slov), korpusy určené pro specifické cíle (na dětský jazyk) atd. V rámci lingvistiky vydělujeme korpusy na základě formy jazyka, tedy mluvené a psané, které dále dělíme na synchronní a diachronní. Reprezentantem diachronního korpusu je korpus DIAKORP, ze synchronních mluvených např. ORAL2008, vznikají i korpusy cizojazyčné a evidujeme i projekt paralelního korpusu Intercorp. Nejvíce zástupců mají korpusy synchronní psané, z nichž mezi nejznámější patří korpus SYN2000, který obsahuje žánrově vyvážené texty z období 1990–1999, dalším je

---

⁴² ČERMÁK, F.: *Korpusová lingvistika: Stav a modelové přístupy*, 2006, s. 5

⁴³ Podle ČNK je korpus: „soubor počítačově uložených textů (v případě mluveného jazyka - přepisů záznamu mluvy), který primárně slouží k jazykovému výzkumu.“ Co je korpus? Dostupný z WWW http://ucnk.ff.cuni.cz/co_je_korpus.php [20. 3. 2013]

⁴⁴ Konkordance = souhrn všech výskytů excerpovaného jevu, slova apod.

⁴⁵ Srov. Čermák (2005)

SYN2005 s texty z let 2000–2004. Do kategorie SYN spadá i korpus **SYN2009PUB**, jehož základ tvoří pouze publicistické texty, a to z let 1995–2007, a který sloužil jako primární zdroj dat.⁴⁶

Korpus SYN2009PUB je v podstatě jen lepší vývojovou variantou staršího SYN2006PUB. Hlavní rozdíl oproti předchozím korpusům je v dokonalejším morfologickém značkování (tagování)⁴⁷, především lemmatizaci⁴⁸, o kterou se v našem výzkumu budeme opírat.⁴⁹ Přesto si ani tento korpus neklade nároky na reprezentativnost, jeho složení je nevyvážené jak roky vydání, tak jednotlivými tituly (zastoupení mají např. *Deníky Bohemia*, *MF DNES*, *Lidové noviny*, z bulváru *Blesk* a z týdeníků například *Respekt* a *Reflex*) Vyhledáváním podle atributu lemma očekáváme získání celého paradigmatu hledaného výrazu. Právě reflektování širší morfologie (i slovtvorby) jednotlivých toponym, jejichž konkrétní tvary budeme konfrontovat s pravidly pro deklinaci přejatých zeměpisných názvů, je pro nás důležité.

3 Výzkum

3.1 Úvod k praktické části

V nadcházející části práce bude předložen výzkum, jehož předmětem jsou zeměpisné názvy cizího původu a jejich skloňování. Pro tyto účely bylo vybráno 69 jmen, jejichž zakončení je různé a v zadání práce nebylo specifikováno. Toponyma tedy mohou být v psané podobě zakončená na souhláskové písmeno, na vokál, nebo na skupinu hlásek.

---

⁴⁶ Srov. Struktura. Dostupný z WWW <http://ucnk.ff.cuni.cz/struktura.php> [20. 3. 2013]

⁴⁷ Více viz Mühldorfová (2010)

⁴⁸ „lemma – zobecněný tvar zastupující všechny ostatní, např. infinitiv u slovesa, 1. pád u substantiva apod.“ (Jak využívat český národní korpus, 2005, s. 173)

⁴⁹ Srov. SYN2009PUB. Dostupný z WWW <http://ucnk.ff.cuni.cz/syn2009pub.php> [20. 3. 2013]

Jména byla typově vybrána tak, aby se na jejich příkladu daly co nejlépe reflektovat různé možnosti deklinace. Budou rovnoměrně rozdělena do čtyř kategorií podle vybraného jazyka, ve kterém budou dále rozčleněna do čtyř skupin (maskulin, feminin, neuter a plurálií tantum) většinou po 5 zkoumaných jevech. Problém nastal pouze v kategorii jmen pomnožných, kdy počet neodpovídá vymezené pěti názvů měst. Přestože plurálií tantum existuje v rámci toponym mnoho, ne všechna jsou v rámci korpusu dohledatelná. Z tohoto důvodu můžeme v některých kategoriích nalézt excerpt méně a v jiných (jako kompenzaci) více. Vzorek tvoří názvy měst či oblastí, které jsou v povědomí veřejnosti známá, ale zároveň zde byla snaha ozvláštnit výzkum toponymy, která v mediálním světě nejsou zcela vžitá či běžná. U těchto méně známých zeměpisných pojmenování musíme počítat s nižším počtem výskytů vyhledávaných tvarů, což by ovšem nemělo snižovat kvalitu práce. Toponyma jsou tedy rozdělena na maskulina, feminina, neutra a pomnožná jména a pro přehlednost jsou řazena podle abecedního pořádku. Ke každému analyzovanému jménu budeme přistupovat jednotlivě, vždy bude uvedena řádná grafická podoba jména a v hranatých závorkách jeho správná výslovnost⁵⁰. Významnou součástí práce je umístění tabulky, která bude ilustrovat počet všech nalezených pádových tvarů toponyma (kromě vokativu, který, až na pár výjimek, nebyl ve zkoumaném materiálu nalezen). Konkrétní výsledky jako odraz veřejného jazykového úzu budou sloužit ke komparaci s jednotlivými údaji v jazykovědných příručkách (*Mluvnice češtiny 2*, *Mluvnice současné češtiny*, *Internetová jazyková příručka* apod.). K vysvětlení různých podob jmen a zároveň k upozornění na různorodé odchylky (překlepy, „chyby“, různé formy, z nichž některé mohou být častější, některé mohou být sporadické, a přesto mohou ukázat jisté tendence tvaroslovné či pravopisné adaptace) bude sloužit komentář. Dodržování výslovnosti u jednotlivých jmen cizího původu není předmětem naší práce, sledujeme jejich začleňování

---

⁵⁰ Výslovnost anglických toponym je uvedena podle Řešetka (1998), výslovnost německých toponym je uváděna na základě principů výslovnosti z Německo-českého a česko-německého slovníku kolektivu autorů (2007, 2011), výslovnost francouzských toponym je uváděna podle Sekvent – Šlosar (2002), výslovnost norských názvů odpovídá Mikolášková – Švejdová-Pinkasová – Winklerová (2007) a Nefzaoui – Vrbová (1999), švédská výslovnost je převzata od Mencák – Frydrieh (1991), výslovnost finská koresponduje s Lindroosová (2008)

do českého deklinačního a ortografického systému a jejich užívání v českých publicistických textech.

3.2 Toponyma z anglického jazyka

Angličtina jako světový jazyk číslo jedna byl vybrán právě pro svou celosvětovou rozšířenost a svou neustále se zvyšující znalost mezi uživateli jazyka. Je to nejrozšířenější a nejvíce vyučovaný jazyk po celém světě. Právě z těchto důvodů nás zajímalo, jak se bude s anglickými zeměpisnými názvy zacházet v českých publicistických textech a jaké problémy budou činit při začleňování do českého deklinačního systému.

3.2.1 Maskulina

První zkoumanou kategorií jsou pojmenování, která při adaptaci do češtiny spadají do rodu mužského.

3.2.1.1 Aberdeen

Tab. 1: Výskyt tvarů toponyma Aberdeen [abrdýn]

		ČNK
nominativ, akusativ	Aberdeen	100
genitiv, dativ, lokál	Aberdeenu	174
	Aberdeen	2
instrumentál	Aberdeenem	20

Při analyzování výskytů skotského města *Aberdeen* jsme z celkového počtu museli vyloučit 150 nálezů. Ty buď neodpovídali kategorii cizího toponyma, nebo sice ve slovním spojení obsahovaly město Aberdeen, ale pouze v podobě jmenovacího nominativu, který považujeme za nepodstatný při výzkumu deklinace. Ostatní výskyty se týkaly názvů firem,

univerzity, filmu či plemene skotu. Do tabulky tedy nebyla zahrnuta spojení typu „... z přístavu Aberdeen ...“, „... kliniku Aberdeen fertility ...“ či „... plemene Aberdeen Angus ...“.⁵¹

Aberdeen je zeměpisné pojmenování původem z jazyka anglického. Pokud ho chceme zapojit do českého deklinačního systému, přidáváme k jeho nominativní podobě koncovky vzoru „hrad“. Tomuto principu odpovídají tvary v nominativu i akuzativu *Aberdeen* (100), u nichž nebyla nalezena žádná odchylka od pravopisných či morfologických pravidel v jednotlivých příručkách. Správně hodnotíme i tvary pro genitiv, dativ a lokál *Aberdeenu* (174) a instrumentálu *Aberdeenem* (20). Není třeba je tedy dále komentovat.

Jako tvaroslovnou chybu však hodnotíme nesklonný tvar města v genitivu/dativu/lokálu *Aberdeen* (2), který neodpovídá jazykovým doporučením⁵². Daleko progresivnější postup bychom spatřovali v jeho skloňování.

3.2.1.2 Auckland

Tab. 2: Výskyt tvarů toponyma Auckland [óklend]

		ČNK
nominativ, akusativ	Auckland	233
genitiv, dativ, lokál	Aucklandu	517
instrumentál	Aucklandem	5

U novozélandského města *Auckland* se vyskytuje jediná správná nominativní/akuzativní podoba (233). Toponymum je zakončeno na tvrdou souhlásku, proto při skloňování přebírá koncovky deklinačního typu reprezentovaného vzorem „hrad“. Tento princip ilustruje jediný nalezený tvar odpovídající genitivu/dativu/lokálu *Aucklandu* (517) a instrumentálu *Aucklandem* (5). U žádné z vyhledaných podob nebyla nalezena odchylka od principů morfologické nebo ortografické adaptace, podle našeho názoru není nutné je dále analyzovat.

⁵¹ SYN2009PUB. Dostupný z WWW <http://www.korpus.cz> [20. 3. 2013]

⁵² Srov. Cvrček (2010), Mluvnice češtiny 2 (1986)

Z celkového počtu výskytů byly opět vyloučeny ty, které ne plně odpovídaly vymezené oblasti výzkumu.

3.2.1.3 *Christchurch*

Tab. 3: Výskyt tvarů toponyma *Christchurch* [kristčřč]

		ČNK
nominativ, akusativ	<i>Christchurch</i>	48
genitiv	<i>Christchurch</i> e	2
	<i>Christchurch</i> i	2
dativ, lokál	<i>Christchurch</i> i	43
	<i>Christchurch</i>	12
instrumentál	<i>Christchurch</i> em	0

Christchurch je název města, které se nachází na Novém Zélandě, a svým původem je názvem anglickým. Jeho nominativní/akuzativní podoba (48), která byla při excerpci nalezena, demonstruje svou správnost jak na poli morfologickém, tak pravopisném.

Pojmenování je ve výslovnosti zakončeno na měkkou souhlásku, proto při deklinaci využíváme tvaroslovných koncovek paradigmatu vzoru „stroj“. V souladu s tvaroslovnými doporučeními jsou tedy vytvořeny tvary genitivu *Christchurch*e (2) a dativu/lokálu *Christchurch*i (43), zároveň je u nich dodržena i stránka ortografická (ta je dodržena z důvodu výslovnosti souhláskového písmena *ch* jako [č], ortografie se orientuje podle výslovnosti), tudíž nepokládáme za důležité se k nim dále vyjadřovat.

Zvláštností jsou ovšem lokálové/dativní tvary *Christchurch*i (2) v genitivu, které hodnotíme jako chybné⁵³. Mohou být způsobeny neznalostí tvaroslovných pravidel při přejímání cizích slov do českého jazyka. Dalším možným vysvětlením může být snaha skloňovat daný název, ovšem s využitím nesprávné koncovky *-i*, která odpovídá genitivní koncovce ženského vzoru „kost“. Druhá možnost je ale méně pravděpodobná, jelikož autor s daným slovem zacházel (podle kontextu) jako s maskulinem a ne femininem. Druhou odchylkou od morfologie je nesklonný tvar *Christchurch* (12) v dativu/lokálu, jehož četný

⁵³ Srov. Mluvnice češtiny 2 (1986)

výskyt značí relativně vysokou tendenci slovo nesklouňovat. My tento způsob považujeme za nepatřičný z toho důvodu, že princip deklinace není složitý a můžeme ho plně využívat.

3.2.1.4 *Maryborough*

Tab. 4: Výskyt tvarů toponyma *Maryborough* [meryborou]

		ČNK
nominativ, akusativ	<i>Maryborough</i>	1
genitiv, dativ, lokál	<i>Maryboroughu</i>	2
	<i>Maryborough</i>	1
instrumentál	<i>Maryboroughem</i>	0

Město *Maryborough*, s lokací na řece Mary v jihovýchodním Queenslandu v Austrálii, je příkladem pojmenování zakončeného v psané podobě na souhláskovou skupinu a ve výslovnosti na vokál. Maskulina tohoto typu by se měla skloňovat stejně jako toponyma zakončená ve výslovnosti na tvrdou či obojetnou souhlásku ve výslovnosti, tedy podle paradigmatu vzoru „hrad“. V tomto případě deklinační formanty připojujeme k vyslovovanému tvarotvornému základu slova [meryborou].

Jsme si vědomi faktu, že město (vzhledem k počtu výskytů) nepatří k těm frekventovaným. Přesto i na tomto nízkém počtu můžeme demonstrovat, jakým způsobem bylo se jménem v českých textech nakládáno. Podle obsahu tabulky zjišťujeme, že se publicisté dokázali vyrovnat se složitou grafikou a zároveň výslovností města a že správně připojili koncovku *-u* v genitivu/dativu/lokálu *Maryboroughu* (2).

Při výzkumu byla sice nalezena jedna nenáležitá lokálová podoba jména, ovšem na základě existence správného tvaru v dvojnásobném počtu můžeme zároveň uvažovat o dvojnásobné tendenci název města skloňovat.

3.2.1.5 Newcastle

Tab. 5: výskyt tvarů toponyma Newcastle [ňůkástl]

		ČNK
nominativ, akusativ	Newcastle	824
genitiv, dativ, lokál	Newcastlu	1139
	Newcastle	20
vokativ	Newcastle	1
instrumentál	Newcastlem	165

Anglické město *Newcastle* je známé především svým fotbalovým klubem Newcastle United, jehož název není společně s dalšími, které neoznačovaly čistě toponymum (firma, noviny, univerzita, druh piva atd.) zahrnut do tabulky výše.

Newcastle je typem pojmenování s nevyslovovaným *-e* (v nominativu/akuzativu) na konci slova, které se v dalších pádových tvarech odsouvá a přebírá koncovky paradigmatu vzoru „hrad“. Jak dokládá náležitá podoba v genitivu/dativu/lokálu *Newcastlu* (1139), ve vokativu (který pro toponyma není běžným) *Newcastle* (1) a instrumentálu *Newcastlem* (165). Název vyskloňovaný tímto způsobem označujeme za správný a plně odpovídá principům deklinace v morfologických kodifikačních příručkách. Z hlediska pravopisného jsme nezaznamenali žádnou výjimku.

Jedinou odchylkou od tvaroslovné normy je nesklonný tvar *Newcastle* (20) v genitivu/dativu/lokálu, jehož počet je sice značný, ale v porovnání s počtem výskytů správné genitivní podoby minimální. Nehodnotíme tuto odlišnost jako nijak významnou, ale spíše chybnou.

3.2.1.6 Perth

Tab. 6: Výskyt tvarů toponyma Perth [pérf]

		ČNK
nominativ, akusativ	Perth	282
genitiv, dativ, lokál	Perthu	632
instrumentál	Perthem	5

Městu *Perth* odpovídá jediná správná podoba v nominativu/akuzativu, která byla nalezena ve 282 případech a nebyla u ní zaznamenána žádná morfologická anomálie.

Stejně hodnotíme i ostatní tvary tohoto města (genitiv/dativ/lokál *Perthu* (632) a instrumentál *Perthem* (5)), které plně přebírají deklinaci podle tvrdého zakončení ve výslovnosti, které je reprezentováno paradigmatem vzoru „hrad“. S cizím toponymem se v českých textech nakládá zcela správně a není potřeba se k němu dále vyjadřovat.

3.2.2 Feminina

3.2.2.1 Canberra

Tab. 1: Výskyt tvarů toponyma Canberra [kenbera]

		ČNK
nominativ	Canberra	311
genitiv	Canberry	95
dativ, lokál	Canbeře	
	Canberry	1
akusativ	Canberru	12
instrumentál	Canberrou	10

Australské hlavní město *Canberra* jsme zařadili do rodu ženského, a podle zakončení na vokál *-a* bylo evidentní, že v českém deklinačním systému bude v jednotlivých pádech přebírat tvaroslovné koncovky vzoru „žena“. Nominativ *Canberra* (311) má pouze jednu náležitou podobu, která byla při naší excerpci nalezena bez jakékoli pravopisné odchylky.

V dalších pádových tvarech plně odpovídá paradigmatu voru „žena“, tedy v genitivu *Canberry* (95), akuzativ *Canberru* (12) a instrumentál *Canberrou* (10) a ani u těchto tvarů neevidujeme žádnou odlišnost na stránce pravopisné.

Jako tvar nenáležitý však hodnotíme genitivní podobu *Canberry* v dativu/lokálu, která není vytvořena v souladu s morfologickými pravidly. Vzhledem k velmi nízkému

výskytu ji můžeme považovat za pouhý překlep či nepozornost autora. Tento tvar nepovažujeme za novou vývojovou tendenci.

Rovněž jako u předchozích jmen se objevily výrazy, které nebyly zahrnuty do tabulky, viz výše. Patří mezi například název letadla *Canberra* či názvy firem, ve kterých je město obsaženo.

3.2.2.2 Chattanooga

Tab. 2: Výskyt tvarů toponyma Chattanooga [čatanůga]

		ČNK
nominativ	Chattanooga	2
genitiv	Chattanooga	1
dativ, lokál	Chattanooga	8
akusativ	Chattanooga	0
instrumentál	Chattanooga	0

Město *Chattanooga* je čtvrtým největším městem ve státě Tennessee v USA, které jsme podle koncového vokálu zařadili do rodu ženského k paradigmatu vzoru „žena“. Při skloňování název bez problému přebírá tvaroslovné koncovky v pádových tvarech genitivu *Chattanooga* (1) a dativu/lokálu *Chattanooga* (8), ve kterém navíc probíhá alternace hlásky *g* -> *z*, což jasně demonstruje zapojení do českého deklinačního systému. V těchto podobách, společně s nominativní, nebyly zjištěny žádné morfologické či ortografické problémy. Pro ostatní pády jsme bohužel žádný výskyt nenalezli.

Z celkového počtu výskytů jsme museli opět vyloučit značné množství jmenovacích nominativů, názvů periodik a známé skladby *Chattanooga Choo Choo*.

3.2.2.3 Omaha

Tab. 3: Výskyt tvarů toponyma Omaha [oumaha]

		ČNK
nominativ	Omaha	19
genitiv	Omaha	40

dativ, lokál	Omaze	31
akusativ	Omahu	3
instrumentál	Omahou	15

Největší město státu Nebraska v USA je výše uvedené město *Omaha*, které, stejně jako název předchozí, spadá svým vokálovým zakončením do deklinačního typu feminin, jenž je reprezentován vzorem „žena“.

Taktéž jako u předchozího pojmenování nenacházíme ani u tohoto jména, jak v nominativu *Omaha* (19), tak ani v ostatních podobách slova (genitiv *Omahy* (40), dativ/lokál *Omaze* (31), akuzativ *Omahu* (3) a instrumentál *Omahou* (15)) žádné odchylky od tvaroslovných ani od pravopisných doporučení. Není nutné je dále komentovat.

Stejně jako u města *Chattanooga* si můžeme povšimnout alternace hlásky *h* -> *z*, která je dokladem správného zacházení s toponymem v českých publicistických textech.

Při vyhledávání jednotlivých tvarů opět nastala situace, že z tabulky byly vyloučeny názvy, které svým charakterem neodpovídaly vymezené oblasti zkoumání.

3.2.2.4 *Pasadena*

Tab. 4: Výskyt tvarů toponyma Pasadena [pasadýna]

		ČNK
nominativ	Pasadena	100
genitiv	Pasadeny	17
dativ, lokál	Pasadeně	192
akusativ	Pasadenu	0
instrumentál	Pasadenou	2

Při skloňování názvu kalifornského města *Pasadena* bylo zcela správně uplatňováno singulárové paradigma femininálního vzoru „žena“, jak dokazují výskyty jednotlivých tvarů v tabulce výše. Nominativní podoba s jedinou správnou pravopisnou stránkou byla nalezena v počtu 100 výskytů. Ani v dalších pádech (genitiv *Pasadeny* (17), dativ/lokál *Pasadeně* (192) a instrumentál *Pasadenou* (2)) jsme nezaznamenali žádnou morfologickou či ortografickou odlišnost, kterou bychom mohli hodnotit jako chybnou či jako novou vývojovou tendenci.

Samozřejmě při excerpci nastala opět situace, že některá nalezená jména neodpovídala kategorii toponym, proto nebyla zahrnuta do tabulky.

3.2.2.5 *Santa Rosa*

Tab. 5: Výskyt tvarů toponyma *Santa Rosa* [santa roza]

		ČNK
nominativ	Santa Rosa	5
genitiv	Santa Rosy	2
	Santa Rosa	2
dativ, lokál	Santa Rose	0
	Santa Rosa	1
akusativ	Santa Rosu	0
instrumentál	Santa Rosou	0

Další název města rovněž označuje město nacházející se v americké Kalifornii. Pojmenování *Santa Rosa* jsme vybrali jako další případ příslušnosti k rodu ženskému a především jako reprezentanta víceslovného zeměpisného názvu. S takovými názvy se pracuje ne vždy zcela jednoduše, jak vyplývá i z naší tabulky.

Podle zakončení obou jmen na vokál *-a* se nabízí připojování koncovek právě vzoru „žena“, ovšem pouze ke jménu druhému, první by pak zůstalo neskloňné. Této možnosti bylo využito pouze v genitivu *Santa Rosy* (2). O pouhý jeden výskyt převažuje tendence víceslovné pojmenování neskloňovat (genitiv *Santa Rosa* (2) a dativ/lokál *Santa Rosa* (1)), což koresponduje s uvedenými morfologickými pravidly.⁵⁴

3.2.2.6 *Tulsa*

Tab. 6: Výskyt tvarů toponyma *Tulsa* [talsa]

		ČNK
nominativ	Tulsa	12
genitiv	Tulsy	8
dativ, lokál	Tulse	20

⁵⁴ Srov. Mluvnice češtiny 2 (1986)

akusativ	Tulsu	0
instrumentál	Tulsou	1

Tulsa, druhé největší město státu Oklahoma, je dalším toponymem, ke kterému se při skloňování připojuje soubor deklinačních formantů vzoru „žena“. Město má jedinou správnou podobu v nominativu *Tulsa* (12), i v dalších pádech (genitiv *Tulsy* (8), dativ/lokál *Tulse* (20) a instrumentál *Tulsou* (1)) odpovídají jednotlivé tvary výše zmíněnému principu skloňování a u žádného z nich nebyly nalezeny jakékoli odlišnosti jak od morfologických, tak od pravopisných pravidel.

Podoba města v akuzativu nebyl v korpusu SYN2009PUB nalezena vůbec.

Naopak jsme našli několik výskytů, které sice obsahovaly slovo *Tulsa*, ale buď se nevztahovaly k zeměpisnému názvu, nebo obsahovaly město *Tulsa* jen jako součást názvu určité organizace atd. Pochopitelně tato spojení v tabulce neuvádíme.

3.2.3 Neutra

3.2.3.1 Ohio

Tab. 1: Výskyt tvarů toponyma Ohio [ouhajo]

		ČNK
nominativ, akusativ	Ohio	248
genitiv	Ohia	170
dativ, lokál	Ohiu	458
	Ohio	7
vokativ	Ohio	1
instrumentál	Ohiem	9

Název státu *Ohio* podle svého zakončení řadíme k zeměpisným jménům rodu středního, u kterých se uplatňuje singulárové paradigma vzoru „město“. K nominativní/akuzativní podobě *Ohio*, která byla nalezena ve 248 výskytech, se tedy připojují tvaroslovné koncovky -a pro genitiv *Ohia* (170), -u pro dativ/lokál *Ohiu* (458) a -em

pro instrumentál *Ohiem* (9). Tyto tvary plně odpovídají tvaroslovným i pravopisným principům adaptace v jazykových příručkách.

Jedinou odlišností je nominativní/akuzativní tvar *Ohio* v dativu/lokálu, který se vyskytl pouze jednou a hodnotíme ho jako chybný.

Dokonce jsme našli i náležitý tvar města ve vokativu, který ovšem pro náš výzkum není podstatný. Tento pád se v případě toponym běžně neužívá, objevuje se minimálně a v publicistických textech slouží pouze k aktualizaci. Přesto byl jako správný tvar zahrnut do tabulky. Ta ale opět neobsahuje názvy, které neodpovídají zkoumané kategorii.

3.2.3.2 Ontario

Tab. 2: Výskyt tvarů toponyma Ontario [onterijo]

		ČNK
nominativ, akusativ	Ontario	93
genitiv	Ontaria	90
dativ, lokál	Ontariu	140
instrumentál	Ontariem	3

Název kanadské provincie *Ontario* svým zakončením taktéž spadá do kategorie neuter, která využívají deklinační formanty vzoru „město“. Jako důkaz mohou posloužit jednotlivé pádové tvary, jak nominativní/akuzativní *Ontario* (93), tak genitivní *Ontaria* (90), dativní/lokálová *Ontariu* (140) a instrumentálová *Ontariem* (3), bez jediné tvaroslovné či pravopisné odchylky od pravidel. Každá z podob byla vytvořena bez jakýchkoli problémů, a proto není nutné se jimi dále zabývat.

U toho názvu jsme si vymezili zájem pouze o pojmenování týkající se státu Ohio a ne označení řeky, jezera či různých společností a organizací. Všechny tyto názvy nebyly v tabulce reflektovány.

3.2.3.3 Orlando

Tab. 3: Výskyt tvarů toponyma Orlando [órlando]

		ČNK
nominativ, akusativ	Orlando	351
genitiv	Orlanda	144
dativ, lokál	Orlandu	252
instrumentál	Orlandem	50

Orlando, města na Floridě, se rovněž jako města předchozí řadí k deklinačnímu typu neuter, který je reprezentován paradigmatem vzoru „město“. V nominativu/akuzativu město nabízí jedinou správnou podobu *Orlando* (351), i v ostatních pádových tvarech (genitiv *Orlanda* (144), dativ/lokál *Orlandu* (252) a instrumentál *Orlandem* (50)) si můžeme všimnout bezproblémového sklonění analyzovaného pojmenování. Nebyla u nich nalezena žádná odchylka od pravopisných či morfologických doporučení.

Z celkového počtu výskytů jsme museli vyloučit výskyty, které se týkaly antroponyma *Orlando*, které se v nominativu/akuzativu objevilo v počtu 421, v genitivu *Orlanda* 58 v dativu/lokálu *Orlandovi* 9 a v instrumentálu *Orlandem* 16. Další nálezy se týkaly opery *Orland*, díla zuřivý Roland (*Orland furioso*), různých názvů týmů, které působí v *Orlandu* či jmenovacích nominativů.

3.2.3.4 Sacramento

Tab. 4 : Výskyt tvarů toponyma Sacramento [sakramento]

		ČNK
nominativ, akusativ	Sacramento	565
genitiv	Sacramenta	180
dativ, lokál	Sacramentu	288
	Sacramenta	1
instrumentál	Sacramentem	47

Skloňování hlavního města Kalifornie *Sacramento* stojí na stejném principu jako u všech předchozích pojmenování. Vzhledem k zakončení ho zařazujeme do kategorie zeměpisných názvů středního rodu a připojujeme k němu deklinační formanty vzoru „město“.

Tabulka neobsahuje jména, která nebylo možné zařadit do naší oblasti výzkumu. Jednalo se například o název instituce *Sacramento History Center*, sbor *Sacramento Children's Choir* či *Sacramento* ve významu rodného jména a příjmení atd.

Jak můžeme pozorovat z informací uvedených v tabulce, od nominativní/akuzativní podoby *Sacramento* (565) byly všechny ostatní tvary, jako genitiv *Sacramenta* (180), dativ/lokál *Sacramentu* (288) a instrumentál *Sacramentem* (47), vytvořeny zcela v souladu s pravidly kodifikovanými v jazykových příručkách. Ani u pravopisné stránky jednotlivých jmen nebyla nalezena žádná chyba.

Jediná podoba, která neodpovídá principu skloňování neuter, je genitivní podoba *Sacramenta* vyskytující se jednou v dativu/lokálu. Můžeme ji hodnotit vzhledem k velmi nízkému počtu nálezu jako pouhý překlep, omyl či autor dostatečně nevnímal kontext dané věci.

3.2.3.5 *San Francisco*

Tab. 5: Výskyt tvarů toponyma San Francisco [san francisko]

		ČNK
nominativ, akusativ	San Francisco	10
genitiv	San Francisca	15
	San Francisco	1
dativ, lokál	San Franciscu	0
instrumentál	San Franciscem	4

U známého amerického města *San Francisco* jsme během vyhledávání nepředpokládali, že by při jeho skloňování mohly nastat nějaké komplikace. Jak potvrzuje tabulka výše, byly naše domněnky správné.

Pojmenování se vyskytlo v nominativu/akuzativu desetkrát a u ostatních tvarů (genitiv *San Francisca* (15), instrumentál *San Franciscem* (4)) došlo k náležitému připojení tvaroslovných koncovek vzoru „město“. Jednotlivé podoby tedy odpovídají jak morfologickým, tak tvaroslovným pravidlům.

Nevyskloňovanou podobu *San Francisco* v genitivu nepovažujeme za nijak výraznou či naznačující jakýkoli jiný vývoj. Hodnotíme ji jako jednoznačnou chybu.

Celkový počet, který nabízí korpus, nebyl v tabulce reflektován. Vynechali jsme názvy bank, týmů, magazínů a dalších organizací, ve kterých bylo obsaženo město San Francisco.

3.2.4 Pluralia tantum

3.2.4.1 Los Angeles

Tab. 1: Výskyt tvarů toponyma Los Angeles [los éndžlis]

		ČNK
nominativ	Los Angeles	2082
genitiv	Los Angeles	1
dativ	Los Angeles	0
akusativ	Los Angeles	0
lokál	Los Angeles	3
instrumentál	Los Angeles	0

Jak již bylo zmíněno výše, u víceslovných zeměpisných názvů (nebo pojmenování, kterým předchází člen a která končí na cizí plurálový formant⁵⁵) jako je i *Los Angeles*, převládá tendence je neskloňovat. Pokud tato jména nepodléhají deklinaci, mohou se pak řadit k neskloňným neutřům.⁵⁶

⁵⁵ Srov. Mluvnice češtiny 2 (1986)

⁵⁶ Srov. Mluvnice češtiny 2 (1986)

Stejný princip jsme zaznamenali i při analýze tohoto toponyma. Název města zůstává ve všech pádech neměnný, odpovídá tedy doporučeným morfologickým principům adaptace. Tabulka výše pouze ilustruje, kolikrát se daný výraz vyskytl v konkrétním pádu. Domnívám se, že dále není třeba žádného komentáře.

3.2.4.2 Palm Springs

Tab. 2: Výskyt tvarů toponyma Palm Springs [pálm springs]

		ČNK
nominativ	Palm Springs	24
genitiv	Palm Springs	32
dativ	Palm Springs	2
akusativ	Palm Springs	0
lokál	Palm Springs	93
instrumentál	Palm Springs	0

Naprostou stejnou situaci jako u Los Angeles nastala i u města *Palm Springs*. Taktéž spadá do kategorie názvů zakončených na cizí formant označující plurál a zároveň do kategorie názvů víceslovných.

Zpracování dat potvrdilo tuto tendenci pojmenování neskloňovat. Nebyla tedy zaznamenána žádná odchylka jak od tvaroslovných, tak od pravopisných pravidel. Výše uvedená tabulka pouze dokládá počet využití daného názvu v jednotlivých pádech.

3.3 Toponyma z německého jazyka

Německý jazyk svou rozšířeností a počtem uživatelů nemůže v žádném případě anglickému konkurovat, přesto byl zvolen jako jazyk našich nejpočetnějších sousedů. Navíc byl zvolen i vzhledem k jeho předpokládané znalosti u českých novinářů a u české veřejnosti vůbec.

3.3.1 Maskulina

3.3.1.1 Hof

Tab. 1: Výskyt tvarů toponyma Hof [hof]

		ČNK
nominativ, akusativ	Hof	186
genitiv, dativ, lokál	Hofu	521
instrumentál	Hofem	27

Pojmenování *Hof* neoznačuje pouze bavorské město, ale objevuje se i jako součást názvů německých hostinců Prager Hof, Spielberger Hof, Salzburger Hof ad., sportovních klubů RC Pfeil Hof, společností atp. Všechny tyto názvy, které nebylo možné označit čistě jako toponymum, nejsou ve výše uvedené tabulce reflektovány.

Podle jednotlivých tvarů v tabulce můžeme dojít k jednoznačnému tvrzení, že při skloňování německého města *Hof* nedošlo k žádné morfologické nebo ortografické chybě. Připojování koncovek vzoru „hrad“ nečinilo uživatelům jazyka žádné problémy, jak dokládá jediný nalezený tvar v genitivu/dativu/lokálu *Hofu* (521) a jediný tvar v instrumentálu *Hofem* (27).

Německé město *Hof* nečinilo českým novinářům žádné potíže při jeho začleňování do českého deklinačního systému.

3.3.1.2 Regensburg

Tab. 2: Výskyt tvarů toponyma Regensburg [regensburk]

		ČNK
nominativ, akusativ	Regensburg	239
genitiv, dativ, lokál	Regensburgu	586
	Regensburku	19
instrumentál	Regensburgem	25
	Regensburkem	1

Bavorské město *Regensburg*, čili Řezno, je dalším pojmenováním, které podle zakončení řadíme k rodu mužskému. Stejně jako u předchozího toponyma, i u něj uplatňujeme soubor deklinačních formantů vzoru „hrad“. V souvislosti s tímto německým vlastním jménem nás bude zajímat především psaní *-g* v zakončení na *-burg* ve skloňovaných tvarech.

Genitiv/dativ/lokál je utvořen podle náležitého vzoru viz výše. V důsledku deklinace proběhla změna grafému *g* na *k*, což koresponduje s vyslovovanou podobou jména, od které se psaní písmene *k* odvíjí. Ovšem nízký počet nalezených záznamů srov. *Regensburku* (19) značí, že tato podoba, v porovnání s původní v genitivu/dativu/lokále *Regensburgu* (586), není v českém prostředí příliš vžitá. Naprosto stejná situace nastala i u instrumentálních tvarů, u kterých je opět více využívána podoba původní *Regensburgem* (25) oproti počestěné *Regensburkem* (1). Všechny pádové tvary daného města byly vytvořeny v souladu s pravopisem i morfologií.

Rovněž u tohoto pojmenování jsme museli z celkového počtu výskytů vyloučit názvy, které se ne úplně kryjí i s vymezenou oblastí zájmu.

3.3.1.3 Stuttgart

Tab. 3: Výskyt tvarů toponyma Stuttgart [štuttgart]

		ČNK
nominativ, akusativ	Stuttgart	682
genitiv, dativ, lokál	Stuttgartu	2725
instrumentál	Stuttgartem	231

Německé město *Stuttgart* taktéž nepatří mezi problematická jména, ve kterých by se měly objevovat pravopisné a tvaroslovné nedostatky.

V nominativu byla nalezena jediná podoba tohoto jména a samozřejmě správná, srov. *Stuttgart* (682).

Ani v ostatních pádech nebyly nalezeny žádné konkrétní problémy, které by bylo nutné prezentovat. Naprosto všechny tvary (genitiv/dativ/lokál *Stuttgartu* (2725),

instrumentál *Stuttgartem* (231)) korespondují s kodifikovanými pravidly deklinace podle singulárového paradigmatu vzoru „hrad“.

3.3.1.4 Tübingen

Tab. 4: Výskyt tvarů toponyma Tübingen [týbingen]

		ČNK
nominativ, akusativ	Tübingen	22
genitiv, dativ, lokál	Tübingenu	150
	Tübingen	15
instrumentál	Tübingenem	2

U zeměpisného jména *Tübingen*, které je německého původu, se vyskytuje pouze jediná správná nominativní podoba (22). Přestože jsme vzhledem ke složitější grafice názvu města mohli očekávat různé odchylky od pravopisných pravidel (např. vynechání přehlásky), tato situace nenastala.

Jelikož je jméno zakončeno ve vyslovované i grafické podobě na souhlásku připínají se k němu pádové koncovky vzoru „hrad“, čemuž odpovídají téměř všechny tvary jména (genitiv/dativ/lokál *Tübingenu* (150), instrumentál *Tübingenem* (2)), které jsou správné i pravopisně.

Jako tvaroslovnou odlišnost hodnotíme podobu jména v genitivu/dativu/lokálu *Tübingen* (15). Pro nesklonnost není v tomto případě důvod, ale zároveň nemusí jasně znamenat prohřešek vůči morfologii. Tento nález může dokumentovat zachování původního čísla v německém jazyce (viz cizí plurálový formant), což ve výsledku může způsobit i zachování původní deklinace.

Z analýzy bylo vynecháno 19 výskytů z celkového počtu 208, protože svým využitím odpovídaly jmenovacímu nominativu či byly součástí názvu Univerzity Tübingen.

3.3.1.5 Weiden

Tab. 5: Výskyt tvarů toponyma Weiden [vajden]

		ČNK
nominativ, akusativ	Weiden	147
genitiv, dativ, lokál	Weidenu	393
instrumentál	Weidenem	27

Název města *Weiden* je typově stejným pojmenováním jako město *Tübingen* v předchozím odstavci (viz kapitola 3.3.1.4). V porovnání s ním si můžeme všimnout, že se při morfologické adaptaci chová zcela neproblematicky, a bez jakýchkoli potíží přijímá pádové koncovky vzoru „hrad“, srov. genitiv/dativ/lokál *Weidenu* (393) a instrumentál *Weidenem* (27). Ani v oblasti pravopisné jsme nezaevidovali žádnou odlišnost.

Do tabulky opět nebyly vzaty v úvahu některé výskyty jména, pokud šlo o použití tohoto jména jako příjmení, název sportovního klubu, uměleckého spolku atd.

3.3.2 Feminina

3.3.2.1 Bochum

Tab. 1: Výskyt tvarů toponyma Bochum [bochum]

		ČNK
nominativ, akusativ	Bochum	381
genitiv, dativ, lokál	Bochumi	851
instrumentál	Bochumí	82
	Bochumi	2

Německé město *Bochum* je v nominativu reprezentováno jedinou správnou podobou, jejíž nález čítá 381 výskytů. U výše uvedeného jména nás bude především zajímat variantní užití koncovek v genitivu podle singulárového paradigmatu vzoru „píseň“, tj. *-e(ě)*, nebo podle vzoru „kost“, tedy *-i*.

Genitiv/dativ/lokál *Bochumi* (851) je utvořen v souladu s tvaroslovnými doporučeními, usuzujeme tak podle přidání genitivní koncovky vzoru „kost“. Je to jediná podoba, kterou jsme pro dané pády našli. Z tohoto faktu vyplývá, že v jazykovém úzu zcela převládlo skloňování podle již zmíněného femininálního vzoru. Ani v pravopise zde není žádný problém. Stejně tak i instrumentální tvar *Bochumí* (82) odpovídá uvedenému principu skloňování cizích toponym.

Ve výzkumu evidujeme nenáležitý tvar *Bochumi* (2) v instrumentálu, který hodnotíme spíše jako omyl či nesprávnou orientaci v textu (usuzujeme tak podle kontextu, do něhož bylo město zasazeno). Vzhledem k velice nízkému výskytu se nejedná o náznak určité nové tendence ve skloňování, a proto není potřeba se o ní dále zmiňovat.

Rovněž i zde nastala situace, kdy bylo nutné vyloučit na 70 jmen z celkového počtu výskytů.

3.3.2.2 Fulda

Tab. 2: Výskyt tvarů toponyma Fulda [fulda]

		ČNK
nominativ	Fulda	23
genitiv	Fuldy	29
dativ, lokál	Fuldě	33
akusativ	Fuldu	3
instrumentál	Fuldou	10

Zeměpisný název *Fulda*, spadá vzhledem k rodu a k zakončení na *-a* do skupiny cizích jmen, které využívají jmennou flexi ženského apelativního vzoru „žena“. Přestože je toto toponymum cizího původu nemělo by jeho začleňování do českého deklinačního systému působit uživateli jazyka potíže.

Nominativ zastupuje jediný nalezený výsledek *Fulda* (23), který je samozřejmě korektní a nedochází v něm k žádnému porušení pravopisu.

Ostatní pádové tvary jsou vytvořeny v souladu jak s pravopisnými, tak s tvaroslovnými pravidly (genitiv *Fuldy* (29), dativ/lokál *Fuldě* (33), akuzativ *Fuldu* (3), instrumentál *Fuldou* (10)).

Kromě názvu německého města našel korpus po zadání atributu lemma vyskloňované příjmení Fulda, název gumárenské společnosti či přezdívku Julia Fučíka „Julda Fulda“. Žádné z těchto jmen nebylo zahrnuto do tabulky.

3.3.2.3 *Gotha*

Tab. 3: Výskyt tvarů toponyma *Gotha* [gota]

		ČNK
nominativ	Gotha	4
genitiv	Gothy	14
dativ, lokál	Gothě	0
akuzativ	Gothu	0
instrumentál	Gothou	0

Gotha, další zástupce pojmenování, které se svým zakončením řadí k paradigmatu vzoru „žena“. Vzhledem k průhlednosti daného názvu jsme neočekávali žádné problémy se skloňováním názvu *Gotha*.

Jak dokládají konkrétní pádové tvary (pouze genitiv *Gothy* (14), jiný pádový tvar nebyl nalezen), ke jménu byl zcela správně připojen deklinační formant vzoru „žena“. Nalezený výsledek je tedy vytvořen podle morfologických pravidel a zároveň ani není porušena stránka pravopisná.

Do tabulky jsme nezapočítali jmenovací nominativy jméno generála Gotze.

3.3.2.4 *Jena*

Tab. 4: Výskyt tvarů toponyma *Jena* [jena]

		ČNK
nominativ	Jena	45

genitiv	Jeny	70
dativ, lokál	Jeně	143
akusativ	Jenu	16
instrumentál	Jenou	14

Město *Jena*, na řece Sále v Durynsku, by mělo patřit k bezproblémovým cizím pojmenováním přejímaných do českého jazyka.

Rovněž u tohoto města můžeme podle jednotlivých pádových tvarů (genitiv *Jeny* (70), dativ/lokál *Jeně* (143), akuzativ *Jenu* (16) a instrumentál *Jenou* (14)) usoudit, že způsob skloňování je zcela evidentní, tedy podle paradigmatu vzoru „žena“. Jak jsme právě doložili konkrétními podobami ve všech pádech. Zároveň zde nedochází ani k porušení pravopisu. Není tedy třeba se k tomuto jménu dále vyjadřovat.

Opět jsme byli nuceni nezapočítat to tabulky určité názvy, které svým charakterem neodpovídaly zájmu naší práce.

3.3.2.5 Pirna

Tab. 5: Výskyt tvarů toponyma Pirna [pirna]

		ČNK
nominativ	Pirna	128
genitiv	Pirny	205
dativ, lokál	Pirně	18
akusativ	Pirnu	153
instrumentál	Pirnou	30

Vstupní brána do Česko-saského Švýcarska, německá *Pirna*, svým tvarem v nominativu v počtu 128 výskytů představuje jedinou správnou jak pravopisnou, tak tvaroslovnou podobu jména.

Ani v ostatních tvarech (genitiv *Pirny* (205), dativ/lokál *Pirně* (18), akuzativ *Pirnu* (153) a instrumentál *Pirnou* (30)) nebyly nalezeny žádné odchylky od morfologických či ortografických pravidel ukotvených v kodifikačních příručkách. Podle užitých deklinačních

formantů usuzujeme správné zařazení k jmenné flexi podle vzoru „žena“. Další komentáře nejsou v tuto chvíli potřeba.

V podstatě jsme mohli jména tohoto typu shrnout do jedné tabulky vzhledem k jejich sklonění, které probíhá naprosto v souladu s českým zakončením.

3.3.3 Neutra

3.3.3.1 Halle

Tab. 1: Výskyt tvarů toponyma Halle [hale]

		ČNK
nominativ	Halle	139
genitiv	Halle	152
dativ	Halle	2
akusativ	Halle	15
lokál	Halle	535
instrumentál	Halle	17

Německé *Halle* se svým zakončením na vokál *-e* řadí do skupiny neuter. Pro takový typ pojmenování se v jednotlivých jazykových příručkách uvádí nesklonnost jako stávající morfologické pravidlo.

Jak demonstrují jednotlivé výskyty, tvar města *Halle* zůstává ve všech pádech naprosto neměnný. Jednotný tvar v analytické části práce tedy potvrzuje princip nesklonnosti uvedený v části teoretické. Kromě souhlasu s morfologickým doporučením, pozorujeme i soulad s pravopisnými pravidly. Jiné zacházení s tímto pojmenováním nebylo nalezeno.

Přestože je jméno nesklonné, tabulka ilustruje četnost použití slova v daných pádech.

3.3.3.2 Karlsruhe

Tab. 2: Výskyt tvarů toponyma Karlsruhe [kárlsrue]

		ČNK
nominativ	Karlsruhe	172
genitiv	Karlsruhe	179
dativ	Karlsruhe	5
akusativ	Karlsruhe	23
lokál	Karlsruhe	510
instrumentál	Karlsruhe	32

Tab. 3: Výskyt tvarů toponyma Karlsruhe (překlep)

		ČNK
nominativ	Karslsruhe	1
genitiv	Karslsruhe	2
dativ	Karslsruhe	0
akusativ	Karslsruhe	0
lokál	Karslsruhe	10
instrumentál	Karslsruhe	2

Naprosto stejný princip morfologické adaptace jako u Halle (viz kapitola 3.3.2.1) byl nalezen u města *Karlsruhe*, které jsme díky kongruentnímu adjektivu (užitému v kontextu) zařadili do rodu středního. Jak potvrdily jednotlivé výskyty, i zde existuje pouze jediný způsob jazykové manipulace s tímto pojmenováním. Morfologická ani ortografická pravidla (v případě tabulky č. 2) nejsou narušena.

Pokud hovoříme o tabulce č. 3, zde vidíme přehození grafémů v názvu města. Jedná se samozřejmě o překlep či nedostatečnou kontrolu korektora textu. Nás ovšem zajímalo, zda u samostatně vyhledaného paradigmatu nesprávně napsaného města nenastane určitá změna v začleňování jména do deklinačního systému. Nestalo se tak, nesklonnost byla opět prokázána.

3.3.3.3 Lindau

Tab. 4: Výskyt tvarů toponyma Lindau [lindau]

		ČNK
nominativ	Lindau	8
genitiv	Lindau	11
dativ	Lindau	0
akusativ	Lindau	3
lokál	Lindau	14
instrumentál	Lindau	2

Německá Lindava, v původním znění *Lindau*, je představitelem pojmenování, které je v nominativu zakončeno na diftong *-au*. I pro tato toponyma je v příručkách kodifikována nesklonnost. Neměnnost tvaru při užívání tohoto jména v českých textech nebyla při analýze vyvrácena. Adaptace proběhla tedy v souladu s morfologickými i pravopisnými doporučeními.

3.3.3.4 Passau

Tab. 5: Výskyt tvarů toponyma Passau [pasau]

		ČNK
nominativ	Passau	36
genitiv	Passau	22
dativ	Passau	0
akusativ	Passau	8
lokál	Passau	29
instrumentál	Passau	3

Ani *Passau* (česky Pasov) není v rámci začleňování cizích neuter, která jsou zakončena na dvojhlásku *-au*, výjimkou. Morfologické pravidlo nesklonnosti je zde plně dodrženo a ani u ortografické stránky jména nebyla nalezena žádná odchylka. Čísla opět ilustrují frekvenci užívání slova v jednotlivých pádech.

Z celkového počtu byla vyřazena slova, která neodpovídala stanoveným zásadám pro výzkum.

3.3.3.5 *Zwickau*

Tab. 6: Výskyt tvarů toponyma *Zwickau* [cvikau]

		ČNK
nominativ	Zwickau	61
genitiv	Zwickau	102
dativ	Zwickau	0
akusativ	Zwickau	15
lokál	Zwickau	161
instrumentál	Zwickau	22

Stejný princip nesklonnosti dokládají i výskyty toponyma *Zwickau*, města výroby známého automobilu značky Trabant. Tabulka jasně dokazuje, že jiné pádové tvary nebyly nalezeny. Zacházení s cizími slovy zakončenými na vokál *-au* tedy vykazuje jednoznačné výsledky. Uživatelé jazyka s těmito druhy pojmenování nemají evidentně žádný problém, jak po stránce tvaroslovné, tak pravopisné.

Při analýze tohoto jména se opět vyloučily názvy firem, univerzity a dalších organizací, které nemohly být zaneseny do tabulky.

3.3.4 Pluralia tantum

3.3.4.1 *Bremen*

Tab. 1.: Výskyt tvarů toponyma *Bremen* [brémen]

		ČNK
nominativ, akusativ	Bremen	10
genitiv, dativ, lokál	Bremenu	3
instrumentál	Bremenem	0

Název města *Bremen*, česky Brémy, byl do kategorie pomnožných jmen zařazen z důvodu existence cizího plurálového formantu na konci slova. Očekávali jsme, že se se jménem bude zacházet stejně jako s ostatními toponymy s plurálovým zakončením. Ovšem k jeho nominativní/akuzativní podobě *Bremen* (10) se připojují deklinační formanty tvrdého apelativního typu reprezentovaného vzorem „hrad“. Doklady nesklonnosti nebyly v korpusu nalezeny.

Tomu odpovídá podoba jména v genitivu/dativu/lokálu *Bremenu* (3), v jiném pádu se pojmenování nepoužilo.

Užití paradigmatu vzoru „hrad“ nepovažujeme za tvaroslovnou chybu, pokud není cizí pojmenování pro jazykového uživatele dostatečně průhledné, může ho běžně zařadit do jiné kategorie. Zde to ovšem nespatřujeme jako prohřešek proti morfologii, naopak to můžeme chápat jako její podporu. Uživatel posoudil zakončení na tvrdou souhlásku a analogicky (při srovnání s typově stejnými jmény) připojil výše zmíněné koncovky. Tuto situaci lze hodnotit jako mírně stoupající tendenci v deklinaci pojmenování cizího původu (viz kapitoly 1.1.1.4 Tübingen a 1.1.1.5 Weiden).

3.3.4.2 Dresden

Tab. 2: Výskyt tvarů toponyma Dresden [drédsen]

		ČNK
nominativ	Dresden	0
genitiv	Dresden	0
dativ	Dresden	0
akusativ	Dresden	0
lokál	Dresden	0
instrumentál	Dresden	0

Dresden, v českém jazyku Drážďany, nebyly v korpusu SYN2009PUB nalezeny ani jednou ve svém původním jazyce.

3.4 Toponyma z francouzského jazyka

Pojmenování pocházející z francouzského jazyka byla zvolena především kvůli jejich náročné grafické i výslovnosti stránce. Začleňování francouzských toponym do češtiny mohou totiž uživatelům jazyka obě hlediska (výslovnostní i grafické) značně ztížit. Zároveň si i uvědomujeme nižší stupeň rozšíření francouzského jazyka na českém území.

3.4.1 Maskulina

3.4.1.1 *Amiens*

Tab. 1: Výskyt tvarů toponyma *Amiens* [amjen]

		ČNK
nominativ, akusativ	<i>Amiens</i>	54
genitiv, dativ, lokál	<i>Amiensu</i>	63
	<i>Amiens</i>	49
instrumentál	<i>Amiensem</i>	1
	<i>Amiens</i>	4

Město *Amiens* je reprezentantem pojmenování, které v grafické podobě končí na skupinu souhlásek, z nichž druhá se při výslovnosti nevyslovuje. Ovšem jak dokládají jednotlivé podoby v konkrétních pádových tvarech, zůstává nominativní/akuzativní podoba *Amiens* (54) jako tvarotvorný základ pro ostatní pády, ve kterých se k základu připojují deklinační formanty vzoru „hrad“. Tímto způsobem, který odpovídá morfologickým i pravopisným doporučením, jsou utvořeny tvary v genitivu/dativu/lokálu *Amiensu* (63) a instrumentálu *Amiensem* (1). Shledáváme je správnými a není třeba se k nim dále vyjadřovat.

Vedle podob podléhajícím sklonění, evidujeme i dvě formy, které značí silnou tendenci toto pojmenování neskloňovat, srov. *Amiens* (49) pro genitiv/dativ/lokál a *Amiens* (4) pro instrumentál (kde naprosto převážil vyskloňovanou podobu města). Výsledek může být způsoben nejistotou, jak s cizím jménem zacházet a samozřejmě neznalostí pravidel

v kodifikačních příručkách. Přesto bychom nakládání hodnotili jako chybné, protože deklinaci zde nic nebrání.

I v tomto případě jsme z celkového počtu výskytů vyloučili několik, které jsme svým charakterem nemohli zahrnout do výzkumu.

3.4.1.2 Avignon

Tab. 2: Výskyt tvarů toponyma Avignon [aviňon]

		ČNK
nominativ, akusativ	Avignon	140
genitiv, dativ, lokál	Avignonu	420
instrumentál	Avignonem	27

Avignon patří k městům, která jsou spíše známá, a u kterých by tedy začlenění do českého deklinačního systému nemělo být problematické. Výslovnostní a grafická stránka u něj totiž není tolik komplikovaná a lze snadno odvodit, že se pojmenování bude řadit k jmenné flexi podle vzoru „hrad“.

Tomu odpovídá jak tvar genitivní/dativní/lokálový *Avignonu* (420), tak tvar instrumentálový *Avignonem* (27), u nichž nebyly nalezeny ani žádné odchylky od pravopisu, tudíž není třeba dalšího komentáře.

Do tabulky rovněž nebyly zařazeny názvy týkající se např. písně *Sur le pont, d'Avignon*, opery v Avignonu, divadla atd.

3.4.1.3 Grenoble

Tab. 3: Výskyt tvarů toponyma Grenoble [grenobl]

		ČNK
nominativ	Grenoble	114
genitiv	Grenoble	9
dativ	Grenoble	1
akusativ	Grenoble	11
lokál	Grenoble	13

instrumentál	Grenoble	2
		ČNK
genitiv, dativ, lokál	Grenoblu	504
instrumentál	Grenoblem	12

U města *Grenoble* nás, při vyhledání [lemma="Grenoble"], překvapila značná tendence tento název neskloňovat, přestože patří k známým městům a v povědomí obyvatel ČR je jistě značně rozšířený. Běžně u tohoto typu jmen (s nevyslovovaným *-e* v nominativu/akuzativu) využíváme tvaroslovných koncovek paradigmatu vzoru „hrad“, které se pojí k vyslovovanému tvarotvornému základu bez vokálu *e* (viz kapitola 3.2.1.5 Newcastle).

První část tabulky tedy demonstruje nesklonnost daného jména, jiné zacházení s názvem města nebylo nalezeno (pokud hovoříme o atributu lemma). Abychom zjistili, zda se opravdu nevyskytují skloněné tvary názvu města, zkusili jsme zadat do korpusu SYN2009PUB samostatné tvary platné pro genitiv/dativ/lokál *Grenoblu* (504) a pro instrumentál *Grenoblem* (12). Přestože výskyty v první části tabulky ukazují příklon s nesklonností, druhá část tabulky pak naopak jasně dokládá převažující a správné skloňování podle singulárového paradigmatu vzoru „hrad“. Podoby jména podléhající deklinaci, ovšem nezačleněné pod atribut lemma, můžeme označit za chybu ve značkování v korpusu.

Rovněž zde nastala situace, kdy musela být z tabulky vyloučena pojmenování, která označovala *HC Grenoble*, *FC Grenoble*, *Observatoire de Grenoble* a další.

3.4.1.4 Rouen

Tab. 4: Výskyt tvarů toponyma Rouen [ruan]

		ČNK
nominativ, akusativ	Rouen	71
	Rouene	1
genitiv, dativ, lokál	Rouenu	131
	Rouen	19
instrumentál	Rouenem	15

	Rouen	2
--	-------	---

Francouzské město *Rouen* bylo v nominativu/akuzativu nalezeno ve dvou různých podobách, srov. *Rouen* (71) a *Rouene* (1), z nichž druhou hodnotíme jako nenáležitou. Neodpovídá správnému pravopisu názvu, je možné, že se vzhledem k velice nízkému nálezu jedná pouze o překlep.

V ostatních pádových tvarech (genitiv/dativ/lokál *Rouenu* (131) a instrumentál *Rouenem* (15)) nebyly nalezeny žádné odchylky od morfologických či ortografických pravidel. Nepovažujeme za nutné o nich dále hovořit.

Při analýze byly opět zjištěny neskloňované podoby pro genitiv/dativ/lokál *Rouen* (19) a instrumentál *Rouen* (2), které nepovažujeme za náležité a které nejsou vytvořeny v souladu s tvaroslovnými doporučeními. Tyto podoby mohou značit mírně rostoucí tendenci neskloňovat pojmenování tohoto typu.

3.4.1.5 Verdun

Tab. 5: Výskyt tvarů toponyma Verdun [verden]

		ČNK
nominativ, akusativ	Verdun	47
genitiv, dativ, lokál	Verdunu	188
instrumentál	Verdunem	1

Vzhledem k známosti a nenáročnosti města *Verdun* z hlediska grafiky a foniky jsme předpokládali zcela neproblematické začlenění do českého deklinačního systému.

Jak dokládají jednotlivé podoby v pádových tvarech (genitiv/dativ/lokál *Verdunu* (188) a instrumentál *Verdunem* (1)) bylo zcela správně užito tvaroslovných koncovek singulárového paradigmatu vzoru „hrad“. Konkrétní formy tedy odpovídají jak po stránce ortografické, tak i po stránce morfologické.

Do výzkumu nebyly zařazeny názvy týkající se například hostince Verdun, kovu Verdun či sportovních týmů.

3.4.2 Feminina

3.4.2.1 Boulogne

Tab. 1: Výskyt tvarů toponyma Boulogne [buloň]

		ČNK
nominativ	Boulogne	6
genitiv	Boulogne	13
dativ	Boulogne	0
akusativ	Boulogne	3
lokál	Boulogne	14
instrumentál	Boulogne	2

Boulogne, česky Buloň, město na severu Francie, je reprezentantem cizího jména, u kterého není běžná korespondence foném – grafém na konci tvaru nominativu *Boulogne* (6). Při výslovnosti se odsouvá koncový vokál *-e* a výslovnost (měkkost předchozí souhlásky) označuje předcházející samohláska, v našem případě *-o-*. Podle výslovnosti bychom tedy název zařadili k singulárovému paradigmatu ženského vzoru „píseň“.

Tvaroslovným principů adaptace odpovídají pouze tvary v genitivu *Boulogne* [Buloně] (13) a akuzativu *Boulogne* [Buloň] (3). V tomto případě není narušena ani stránka ortografická. V ostatních pádových tvarech (lokál *Boulogne* (14), instrumentál *Boulogne* (2)) si můžeme povšimnout neměnnosti výrazu, tedy nesklonnosti. Tyto tvary mohou být způsobeny neznalostí či nejistotou, ke kterému paradigmatu jméno zařadit. Je možné, že zde novináři mylně užili analogického postupu při skloňování cizích toponym, která jsou v psané podobě zakončena vokálem a ve výslovnosti ne. Většina z nich totiž deklinaci nepodléhá.

U pojmenování *Boulogne* tedy evidujeme kolísání mezi paradigmatem vzoru „píseň“ a nesklonností.

Opět jsme byli nuceni vyloučit pojmenování označující antroponymum či Buloňský lesík v Paříži.

3.4.2.2 Champagne

Tab. 2: Výskyt tvarů toponyma Champagne [šampaň]

		ČNK
nominativ	Champagne	45
genitiv	Champagni	3
	Champagne	158
dativ	Champagni	2
	Champagne	1
akusativ	Champagne	6
lokál	Champagni	16
	Champagne	63
instrumentál	Champagne	16

Dalším jménem je *Champagne*, která typově odpovídá pojmenování předcházejícímu (viz 3.4.2.2 Boulogne). Jediná správná nominativní podoba *Champagne* byla nalezena v počtu 45 výskytů.

V ostatních pádech si můžeme povšimnout daleko větší tvarové rozmanitosti než u jména předchozího. Na základě podob uvedených v tabulce, viz výše, můžeme dojít k tvrzení, že zkoumané pojmenování osciluje mezi paradigmaty vzorů „píseň“ (genitiv *Champagne* (158), dativ *Champagni* (2), akuzativ *Champagne* (6) a lokál *Champagni* (16)), „kost“ (genitiv *Champagni* (3)) a mezi nesklonností, jak dokládá tvar *Champagne* v dativu (1), v lokálu (63) a v instrumentálu (16).

V naprosté většině převažuje užití pádových koncovek vzoru „píseň“, které hodnotíme jako správné. Genitivní podobu podle vzoru „kost“ a nesklonné tvary považujeme za nenáležitě. Ve všech podobách ovšem byl zachován správný pravopis.

Rovněž v tomto případě jsme do tabulky nezahrnuli názvy týkající se názvu šampaňského, sýra, odstínu barvy, různých institutů a další.

3.4.2.3 Marseille

Tab. 4: Výskyt tvarů toponyma Marseille [marsej]

		ČNK
nominativ	Marseille	1027
	francouzské Marseille	6
genitiv	Marseille	761
	francouzského Marseille	1
dativ	Marseille	52
akusativ	Marseille	119
	francouzské Marseille	1
lokál	Marseille	1119
	francouzském Marseille	3
instrumentál	Marseille	180
	Marseillí	2

U francouzského přístavu *Marseille* je díky jeho známosti zcela evidentní zařazení do rodu ženského, proto jakékoli zacházení jako s pojmenováním jiného rodu budeme brát jako chybu. Jediná správná nominativní podoba je *Marseille* (1027), dále byla nalezena sice pravopisně správná podoba *Marseille* (6) ovšem adjektivem označená jako neutrum, což vzhledem k výše zmíněnému hledisku nepovažujeme za náležité.

V ostatních pádových tvarech jsme zaznamenali stejný problém jako v nominativu a navíc dokonce mírnou tendenci k nesklonnosti (souvisí se zacházením slova jako s neutrem). Pokud by stejný autor po celou dobu užívání jména *Marseille* s ním zacházel jako s neutrem, pak je nesklonnost v pořádku. Deklinační typ ovšem během užívání nelze měnit. Pokud k ní přistupujeme jako k femininu, pak užíváme deklinační formanty vzoru „píseň“, jak je patrné ve tvarech genitivu *Marseille* (761), akuzativu *Marseille* (119) a instrumentálu *Marseillí* (2). Dále evidujeme nesklonné tvary *Marseille* v dativu (52), lokálu (1119) a instrumentálu (180), které bereme jako nenáležité, jelikož podle kontextu těchto tvarů bylo s názvem města zacházeno jako pojmenováním rodu ženského.

Pokud hovoříme o užití názvu jako neutra, není vzhledem k počtu výskytů nijak význačné a objevuje se spíše sporadicky.

Do tabulky jsme nezapočetli název stadionu či sportovního klubu.

3.4.2.4 Toulouse

Tab. 5: Výskyt tvarů toponyma Toulouse [tulúz]

		ČNK
nominativ	Toulouse	204
genitiv	Toulouse	246
dativ	Toulouse	19
akusativ	Toulouse	27
lokál	Toulouse	355
instrumentál	Toulouse	62

Město *Toulouse* je dalším reprezentantem pojmenování s nevyslovovaným vokálem *-e* na konci slova. Jak již bylo zmíněno v předchozích kapitolách, je možné cizí jména tohoto typu ponechat nesklonná. Tento princip opět výzkum potvrzuje a výskyty v tabulce ilustrují četnost užití v jednotlivých pádech.

Ačkoliv podoba jména zůstává neměnná, při analyzování jednotlivých publicistických textů, především při sledování kontextu užití, jsme nezaznamenali zacházení s tímto pojmenováním jako s neutrem.

Rovněž zde jsme do tabulky nezahrnuli názvy, které svým charakterem neodpovídaly vymezené oblasti zkoumání.

3.4.3 Neutra

3.4.3.1 Anjou

Tab. 1: Výskyt tvarů toponyma Anjou [anžu]

		ČNK
nominativ	Anjou	7
genitiv	Anjou	31
dativ	Anjou	0
akusativ	Anjou	0
lokál	Anjou	6
instrumentál	Anjou	0

Název francouzského hrabství Anjou končí ve své výslovnosti na samohlásku [u], která značí cizí původ. Taková jména zůstávají většinou nesklonná. Neměnnost výrazu v jednotlivých pádech dokládá i naše tabulka. Morfologická pravidla jsou společně s pravidly ortografickými zachována, a není třeba k tomuto případu dále vyjadřovat.

Bylo vyloučeno několik názvů označujících antroponymum či druh vína.

3.4.3.2 *Bordeaux*

Tab. 2: Výskyt tvarů toponyma Bordeaux [bordo//bordó]

		ČNK
nominativ	Bordeaux	264
genitiv	Bordeaux	608
dativ	Bordeaux	59
akusativ	Bordeaux	77
lokál	Bordeaux	638
instrumentál	Bordeaux	135

Taktéž název města *Bordeaux* je v psané podobě zakončeno na (pro češtinu) neobvyklou skupinu hlásek, která se vyslovuje jako vokál [ó]. Právě z důvodu tohoto netypického grafického záznamu a zcela jiné výslovnosti se podle jazykových příruček preferuje nesklonnost.

Ani tentokrát záznamy v naší tabulce, viz výše, toto pravidlo nevyvrací. Podle nalezených výsledků vidíme, že tento princip začlenění pojmenování do českého jazyka je zcela zachován. Nedochozí ani k porušení jeho pravopisu.

Několik nálezů nebylo vzato v potaz, týkaly se například názvů vína, různých turnajů či univerzity.

3.4.3.3 Calais

Tab. 3: Výskyt tvarů toponyma Calais [kale]

		ČNK
nominativ	Calais	65
genitiv	Calais	215
dativ	Calais	4
akusativ	Calais	12
lokál	Calais	173
instrumentál	Calais	31

Nesklonnou tendenci u jmen zakončených ve výslovnosti na vokál [e] a v grafice skupinou hlásek prokazuje i název města *Calais*. Neměnný tvar jména tak zcela koresponduje s uvedenou teorií a s morfologickými doporučeními, zároveň je zde zachován i soulad s pravidly ortografickými. Další komentáře nejsou v tuto chvíli potřebné.

Samozřejmě se opět vyskytly názvy, které nebyly zahrnuty to tabulky, např. opera *Die Rüger von Calais*, drama s názvem *Le Sie'ge de Calais* a další.

3.4.3.4 Lille

Tab. 3: Výskyt tvarů toponyma Lille [lil]

		ČNK
nominativ	Lille	234
genitiv	Lille	184
dativ	Lille	6
akusativ	Lille	24
lokál	Lille	150
instrumentál	Lille	51

Francouzské město *Lille* taktéž patří ke jménům, které končí v grafické podobě na vokál *-e*, jež se ovšem nevyslovuje. Pojmenování tohoto typu zůstávají v českém jazyce často nesklonná. Jak potvrzuje jednotný tvar města ve všech pádech, je tomu tak i v našem

případě. Nejedná se tedy o žádný morfologický ani ortografický problém. Svým charakterem tedy spadá do kategorie nesklonných neuter.

Rovněž zde jsme vyloučili názvy sportovních klubů, muzeí či stadionů.

3.4.3.5 Monaco

Tab. 4: Výskyt tvarů toponyma Monaco [monako]

		ČNK
nominativ	Monaco	123
genitiv	Monaco	1
dativ	Monaco	0
akusativ	Monaco	20
lokál	Monaco	0
instrumentál	Monaco	0

Po zadání dotazu [lemma="Monaco"] korpus našel sice původní podobu města *Monaco*, která ovšem nepodléhala deklinaci, ačkoli jí nic nebrání. Je zde zcela evidentní příslušnost k singulárovému paradigmatu vzoru „město“, vzhledem k zakončení jména a vzhledem k jeho známosti. Přesto jsme zaznamenali pouze neměnný tvar pojmenování. Je možné, že pokud bychom zadali již počeštěný název města, tedy *Monako*, našli bychom již pádové tvary odpovídající svými podobami deklinačním formantům vzoru „město“. Jak jsme již zmínili v kapitole 2.3 Excerpce dat (Český národní korpus), jedná se nám především o původní název toponyma. Pojmenování *Monaco* v původním jazykovém podle výše uvedených výskytů nepodléhá v českém jazyce žádnému flexivnímu tlaku.

3.4.3.6 Versailles

Tab. 5: Výskyt tvarů toponyma Versailles [versaj // versáj]

		ČNK
nominativ	Versailles	93
	jsou francouzské Versailles	5
genitiv	Verailles	106

	z francouzských Versailles	2
dativ	Versailles	3
akusativ	Versailles	30
lokál	Versailles	227
	ve francouzských Versailles	2
instrumentál	Versailles	9
	francouzskými Versailles	2

Francouzské Versailles je dalším zástupcem nesklonného neutra, jak dokládá neměnnost výrazu v jednotlivých pádech. Zacházení s pojmenováním jako s neutrem v naprosté většině převládá, což odpovídá s morfologickým doporučením v jednotlivých příručkách.

Při analýze jsme ovšem objevili několik případů, ve kterých o *Versailles* hovořil autor jako o jménu pomnožném, srov. nominativ *jsou francouzské Versailles* (5), genitiv *z francouzských Versailles* (2), lokál *ve francouzských Versailles* (2) a instrumentál *francouzskými Versailles* (2). Vzhledem k velice nízkému počtu nálezů nepřikládáme této odlišnosti velký význam.

Z celkového počtu byly vynechány názvy jako *hala Versailles*, *Port de Versailles*, *víno* s tímto názvem atd.

3.4.4 Pluralia tantum

3.4.4.1 Cannes

Tab. 1: Výskyt tvarů toponyma Cannes [kan]

		ČNK
nominativ	Cannes	546
	francouzské Cannes	58
genitiv	Cannes	730
	z francouzského Cannes	51
dativ	Cannes	27
	francouzskému Cannes	4
akusativ	Cannes	95
lokál	Cannes	2740

	ve francouzském Cannes	216
instrumentál	Cannes	121
	francouzským Cannes	20

Město známé každoročním filmovým festivalem, francouzské *Cannes*, je příručkou Sekventa a Šlosara zařazeno do kategorie jmen pomnožných a zároveň do skupiny nesklonných jmen rodu středního. Takto jsme k němu přistupovali i v našem výzkumu. Vzhledem k nekorespondujícímu zakončení ve výslovnosti a v grafické podobě jsme očekávali jeho nesklonnost.

Tato úvaha byla výzkumem potvrzena (v tabulce neuvádíme příklad kongruence pro pluralia tantum, ale pouze samotné toponymum, abychom odlišili výskyty rodu středního uvedené s kongruentním adjektivem), jak dokládá neměnný tvar jména *Cannes* v jednotlivých pádech. Tento fakt hodnotíme jako správný. Pojmenování je tedy v souladu jak s pravopisnými, tak i s tvaroslovnými pravidly.

Navíc uvádíme i zacházení jména jako s pojmenováním rodu středního, které jsme v textech našli. Tuto možnost jsme zaznamenali pouze díky adjektivními přívlasku v prepozici. Z hlediska deklinace zůstává situace stejná, jméno deklinaci nepodléhá. Morfologické normě tedy odpovídá.

Celkově situaci při začleňování francouzských jmen do českého deklinačního systému hodnotíme jako složitou a bylo by potřeba podrobnější analýzy provedenou lingvisty, kteří se přímo zaměřují na francouzský jazyk. Tato jména působí uživatelům značné potíže, jak již bylo uvedeno výše a v jednotlivých komentářích.

3.5 Toponyma ze severských jazyků a z jazyka finského

Názvy měst ze severských jazyků (švédština, norština) a z jazyka finského byla vybrána proto, že předpokládáme jejich minimální znalost mezi obyvateli a především novináři z České republiky. Jsme si samozřejmě vědomi, že do kategorie severských jazyků finský nepatří, že tvoří vlastní vývojovou větev ugrofinských jazyků, a tudíž nespadá do jazyků indoevropských. Do této skupiny jsme ho zahrnuli pouze z důvodu geografického.

3.5.1 Maskulina

3.5.1.1 Halmstad

Tab. 1: Výskyt tvarů toponyma Halmstad [halmsta]

		ČNK
nominativ, akusativ	Halmstad	27
genitiv, dativ, lokál	Halmstadu	58
instrumentál	Halmstadem	8

U švédského města *Halmstad* byla nalezena jediná správná nominativní/akuzativní v počtu 27 výskytů. Toponymum je zakončeno v psané podobě na tvrdou souhlásku, která se nevyslovuje, ale při skloňování zůstává grafika jména zachována a slouží jako tvarotvorný základ, ke kterému se připojují koncovky deklinačního typu reprezentovaného vzorem „hrad“. Tento princip dokazuje jediný nalezený tvar odpovídající genitivu/dativu/lokálu *Halmstadu* (58) a instrumentálu *Halmstadem* (8). U žádné z vyhledaných podob nebyla nalezena odchylka od morfologických nebo ortografických pravidel, není tedy nutné je dále analyzovat.

Z celkového počtu výskytů byly opět vyloučeny takové, které neodpovídaly vymezené oblasti výzkumu.

3.5.1.2 Lillehammer, Narvik, Norrköping, Stavanger a Trondheim

Tab. 2: Výskyt tvarů toponym Lillehammer [lillehamer], Narvik [nórvik], Norrköping [noršépink], Stavanger [stavanger], Trondheim [trondhajm]

		ČNK
nominativ, akusativ	Lillehammer	1
genitiv, dativ, lokál	Lillehammeru	40
instrumentál	Lillehammerem	0
nominativ, akusativ	Narvik	9
genitiv, dativ, lokál	Narviku	19
instrumentál	Narvikem	0

nominativ, akusativ	Norrköping	43
genitiv, dativ, lokál	Norrköpingu	81
instrumentál	Norrköpingem	18
nominativ, akusativ	Stavanger	83
genitiv, dativ, lokál	Stavangeru	189
instrumentál	Stavangerem	23
nominativ, akusativ	Trondheim	226
genitiv, dativ, lokál	Trondheimu	443
instrumentál	Trondheimem	39

Norské město *Lillehammer*, švédský *Narvik*, švédské město *Norrköping* a norská města *Stavanger* a *Trondheim* jsme shrnuli do jedné tabulky, jelikož jejich deklinace probíhala naprosto v souladu s českým zakončením. Jejich morfologická adaptace se jeví jako naprosto bezproblémová, a stejně tak i adaptace ortografická proběhla naprosto v pořádku. U některých jmen, např. *Lillehammer* či *Norrköping*, jsme mohli očekávat vynechání zdvojených písmen, či vynechání přehlasovaného písmene a nahrazení grafémem bez diakritiky, k ničemu takovému však nedošlo.

V nominativech/akuzativech jsme vždy našli jedinou správnou podobu těchto jmen, srov. *Lillehammer* (1), *Narvik* (9), *Norrköping* (43), *Stavanger* (83) a *Trondheim* (226).

Ostatní tvary reprezentují správné pádové formy jednotlivých jmen, jejichž utvoření zcela koresponduje s pravidly deklinace podle singulárového paradigmatu vzoru „hrad“, srov. genitiv/dativy/lokály *Lillehammeru* (40), *Narviku* (19), *Norrköpingu* (81), *Stavangeru* (189) a *Trondheimu* (443). Instrumentálové podoby taktéž dokumentují připojení deklinačního formantu vzoru „hrad“, srov. *Norrköpingem* (18), *Stavangerem* (23) a *Trondheimem* (39). U měst *Lillehammer* a *Narvik* nebyly nalezeny žádné výskyty pro tvar instrumentálu.

Při výzkumu jména *Norrköping* nebyla v korpusu nalezena varianta s písmenem *k* namísto *g* ani v rámci atributu lemma, ani při samostatném zadání. Stejně tak jsme v rámci analýzy města *Stavanger* neobjevili variantu s pohybným vokálem *e* (*Stavangru*).

Z celkového nálezu města *Narvik* jsme vyloučili jeden jmenovací nominativ „ ... poblíž norského přístavu Narvik ...“⁵⁷ a název univerzity. Z analýzy jména *Norrköping* jsme museli vynechat 33 výskytů, které označovaly sportovní kluby v tomto městě, dále označení orchestru a jmenovací nominativ. Z celkového počtu výskytů analýzy měst Stavanger a *Trondheim* vyloučili takové názvy, které jednoznačně neoznačovaly názvy těchto měst.

3.5.2 Feminina

3.5.2.1 Luleå

Tab. 1: Výskyt tvarů toponyma Luleå [ljúlea]

		ČNK
nominativ	Lulea	97
genitiv	Lulea	72
dativ	Lulea	1
akusativ	Lulea	2
lokál	Lulea	23
instrumentál	Lulea	1

Tab. 2: Výskyt tvarů toponyma Luleå, vyhledávaných samostatně

		ČNK
genitiv	Luley	85
dativ, lokál	Lulee	17
akusativ	Luleu	21
instrumentál	Luleou	19

Luleå, jedno z center švédského hokeje, by se podle svého zakončení mělo řadit k deklinačnímu paradigmatu vzoru „žena“. U toponym tohoto typu zakončení je možné využít i variantní skloňování typu „Korea“ či „Guinea“⁵⁸. Jak můžeme vidět v tabulce č. 1,

⁵⁷ SYN2009PUB. Dostupný z WWW <http://www.korpus.cz> [14. 3. 2013]

⁵⁸ Srov. Mluvnice češtiny 2 (1986)

nalezli jsme pouze neměnný tvar tohoto cizího jména, přestože jsme vyhledávali podle atributu lemma. Abychom zjistili, zda město opravdu nepodléhá deklinaci, zkusili jsme do korpusu zadat konkrétní podobu pojmenování v jednotlivých pádech, která byla nalezena a opravdu označovala čistě cizí toponymum. Tuto zvláštnost můžeme považovat za chybu ve značkování slov v korpusu SYN2009PUB, což by ovšem nevysvětlovalo nesklonnost města. Při samostatném vyhledávání konkrétních tvarů nebyla nalezena žádná podoba, která by odpovídala variantnímu sklonění typu „Korea“.

Tvary, které nepodléhají deklinaci, považujeme za nenáležitě. Princip skloňování není složitý a výskyty dokazují, že je i využíván. V některých pádech (lokál *Lulea* (23)) nesklonnost zcela převažuje, v ostatních pádech je daleko více využívána podoba jména s deklinačními formanty vzoru „žena“. U daného jména se ani jednou nevyskytla grafická podoba, která by odpovídala psané podobě v původním jazyce. Veškeré výskyty dokládají již ortograficky adaptovanou formu pojmenování, kterou nepovažujeme za prohřešek vůči pravopisným pravidlům, a nijak neodporuje možnostem adaptace uvedených v *Pravidlech českého pravopisu*.⁵⁹

Do tabulky č. 1 jsme nezapočítali názvy sportovních klubů.

3.5.2.2 Karlskrona

Tab. 3: Výskyt tvarů toponyma Karlskrona [karlskrona]

		ČNK
nominativ	Karlskrona	9
genitiv	Karlskrony	2
dativ, lokál	Karlskroně	9
akusativ	Karlskronu	0

⁵⁹ Pravidla českého pravopisu uvádí, že: „Zeměpisná jména pocházející z jazyka užívajícího latinskou abecedu většinou píšeme původním pravopisem: *Bordeaux, Glasgow, Provence, New York*, a to i když jsou tvaroslovně počestěna: *Loira, Seina (Loire, Seine)*. Jsou-li v nich užita písmena, která v české abecedě nejsou, nahrazují se písmeny s nejbližší zvukovou platností, popř. příslušnými písmeny bez rozlišovacího znaménka: *Bialystok (Białystok), Constanta (Constanța), Kobenhavn (København), Besancon* nebo *Besanson (Besançon)*.“ (Počestřování přejatých slov – obecných i vlastních. Dostupný z WWW <http://prirucka.ujc.cas.cz/?id=120> [17. 3. 2013])

instrumentál	Karlskronou	0
--------------	-------------	---

Švédské město *Karlskrona* jsme podle koncového vokálu zařadili do rodu ženského k paradigmatu vzoru „žena“. Při skloňování se k pojmenování bez problému pojí tvaroslovné koncovky v pádových tvarech genitivu *Karlskrony* (2) a dativu/lokálu *Karlskroně* (9), což jasně demonstruje zapojení do českého deklinačního systému. V žádné z těchto podob nebyly zjištěny žádné morfologické či ortografické problémy. Pro tvar v akuzativu a instrumentálu jsme nenalezli žádné výsledky.

3.5.2.3 Umea

Tab. 4: Výskyt tvarů toponyma Umea [úma]

		ČNK
nominativ	Umea	33
genitiv	Umea	10
dativ	Umea	1
akusativ	Umea	0
lokál	Umea	62
instrumentál	Umea	0

Tab. 5: Výskyt tvarů toponyma Umea, vyhledávaných samostatně

		ČNK
genitiv	Umey	13
dativ, lokál	Umee	85
akusativ	Umeu	2
instrumentál	Umeou	2

U švédského města *Umea* nastala při výzkumu obdobná situace jako u města *Lulea*, viz výše. S tím rozdílem, že zde naprosto převládly podoby vyskloňované podle paradigmatu vzoru „žena“. Vyvozujeme tedy stejný názor jako u předchozího města, viz komentář v kapitole 3.5.2.1 Lulea.

3.5.2.4 Uppsala

Tab. 4: Výskyt tvarů toponyma Uppsala [upsóla]

		ČNK
nominativ	Uppsala	87
genitiv	Uppsaly	52
dativ, lokál	Uppsale	245
akusativ	Uppsalu	2
instrumentál	Uppsalou	3

Město s nejstarší severoevropskou univerzitou, švédská *Uppsala*, v jeho formě v nominativu v počtu 87 nevidujeme žádnou odchylku od morfologických či ortografických doporučení pro adaptaci cizích toponym.

Dalších pádové tvary (genitiv *Uppsaly* (52), dativ/lokál *Uppsale* (245), akuzativ *Uppsalu* (2) a instrumentál *Uppsalou* (3)) představují správné jak tvaroslovné, tak pravopisné podoby jména. Podle užitých deklinačních formantů usuzujeme správné zařazení k jmenné flexi podle vzoru „žena“. Další komentáře nejsou nutné.

Do tabulky jsme nezařadili pojmenování, která jasně neoznačovala výše uvedený název města.

3.5.2.5 Vaasa

Tab. 5: Výskyt tvarů toponyma Vaasa [váza]

		ČNK
nominativ	Vaasa	8
genitiv	Vaasy	3
dativ, lokál	Vaase	19
akusativ	Vaasu	2
instrumentál	Vaasou	0

Finské město *Vaasa* taktéž spadá do kategorie pojmenování rodu ženského, které se skloňuje podle paradigmatu vzoru „žena“. Jedinou správnou podobu *Vaasa* jsme našli ve výši 8 výskytů.

Ostatní pády mají tyto konkrétní podoby (genitiv *Vaasy* (3), dativ/lokál *Vaase* (19) a akuzativ *Vaasu* (2)), ve kterých nebyly nalezeny žádné tvaroslovné či pravopisné anomálie. Není nutné je dále rozebírat.

Rovněž v tomto případě jsme do tabulky nezahrnuli jména, která neodpovídala předmětu zájmu v naší práci.

3.5.3 Neutra

3.5.3.1 *Espoo*

Tab. 1: Výskyt tvarů toponyma *Espoo* [éspo]

		ČNK
nominativ	<i>Espoo</i>	149
genitiv	<i>Espoo</i>	126
dativ	<i>Espoo</i>	3
akusativ	<i>Espoo</i>	7
lokál	<i>Espoo</i>	108
instrumentál	<i>Espoo</i>	6

Název finského *Espoo* končí ve své výslovnosti na vokál [o], která značí cizí původ a v grafice je zaznamenána jiným než pro češtinu obvyklým způsobem. Taková pojmenování deklinaci většinou nepodléhají. Nesklonnost dokazuje i naše analýza v nálezu jediné podoby ve všech pádech, viz tabulka výše. Morfologické principy adaptace⁶⁰ jsou společně s principy ortografickými zachovány a není třeba se k tomuto případu dále vyjadřovat.

Vyloučili jsme několik názvů, které označovali finské sportovní týmy či konvenci ESPOO.

---

⁶⁰ Srov. Mluvnice češtiny 2 (1986)

3.5.3.2 Jyväskylä

Tab. 2: Výskyt tvarů toponyma Jyväskylä [jyvaskula]

		ČNK
nominativ	Jyväskylä	175
genitiv	Jyväskylä	84
dativ	Jyväskylä	3
akusativ	Jyväskylä	4
lokál	Jyväskylä	76
instrumentál	Jyväskylä	9

Princip nesklonnosti u jmen zakončených ve výslovnosti na samohlásku [é] je excerpčí doložen i u názvu finského města *Jyväskylä*. Neměnnost výrazu tak zcela potvrzuje morfologická doporučení ukotvené v jazykových příručkách, zároveň je zde zachována i pravopisná stránka původního jazyka.

Rovněž u tohoto názvu jsme zaznamenali výrazy, které nebyly zahrnuty to tabulky.

3.5.3.3 Lahti

Tab. 3: Výskyt tvarů toponyma Lahti [láhti]

		ČNK
nominativ	Lahti	324
genitiv	Lahti	222
dativ	Lahti	6
akusativ	Lahti	26
lokál	Lahti	942
instrumentál	Lahti	12

Další finské město *Lahti* je zástupcem cizího jména, které je jak ve výslovnosti, tak v psané podobě zakončeno na vokál *-i*. Deklinaci by neměla podléhat ani jména tohoto typu.

Podle výše uvedené tabulky můžeme morfologický princip jen potvrdit. V analyzovaném materiálu nebyl nalezen jiný způsob zacházení s daným jménem. Zároveň v žádném z textů nebyla porušena ani pravopisná stránka pojmenování.

Z celkového počtu výskytů jsme opět odstranili názvy firem, sportovních klubů či týmů atd.

3.5.3.4 *Malmö*

Tab. 4: Výskyt tvarů toponyma Malmö [malmé]

		ČNK
nominativ	Malmö	168
genitiv	Malmö	226
dativ	Malmö	9
akusativ	Malmö	35
lokál	Malmö	325
instrumentál	Malmö	55

Švédské *Malmö* se podle zakončení na vokál [é] ve výslovnosti rovněž řadí do skupiny neuter. Stejně jako u jména *Jyväskylä* (viz kapitola 3.5.3.2) je v příručkách⁶¹ uvedena nesklonnost jako současné morfologické doporučení adaptace.

Jednotný tvar města *Malmö* ve všech pádech (jak dokládá tabulka) potvrzuje princip nesklonnosti pojmenování tohoto typu. Při jeho začlenění tedy nedošlo k porušení jak pravidel morfologických, tak ani ortografických. Jiné zacházení s tímto pojmenováním nebylo nalezeno.

Samozřejmě i zde došlo k vyloučení některých pojmenování, které nebylo možné považovat za toponymum.

⁶¹ Srov. Internetová jazyková příručka dostupný z WWW <http://prirucka.ujc.cas.cz/> [15. 3. 2013], Mluvnice češtiny 2 (1986),

3.5.3.5 Tampere

Tab. 5: Výskyt tvarů toponyma Tampere [tampere]

		ČNK
nominativ	Tampere	106
genitiv	Tampere	101
dativ	Tampere	1
akusativ	Tampere	8
lokál	Tampere	297
instrumentál	Tampere	5

Totožný princip morfologické adaptace jako u jména *Malmö* (viz kapitola 3.5.3.4) byl prokázán i u města *Tampere*, které se svým zakončením taktéž řadí do rodu neuter. Jak dokládá naše tabulka s pouze jednou nalezenou formou jména, nebyl použit jiný způsob manipulace. S pojmenováním je zacházeno v souladu s tvaroslovnými i pravopisnými pravidly.

Opět jsme vyřadili názvy, které označovali například The Tampere Music Festival, Tampere Ice Hall, University of Tampere a další.

3.5.4 Pluralia tantum

3.5.4.1 Helsinki

Tab. 1: Výskyt tvarů toponyma Helsinki [helsinki]

		ČNK
nominativ	Helsinki	32
genitiv	Helsinki	0
dativ	Helsinki	1
akusativ	Helsinki	1
lokál	Helsinki	0
instrumentál	Helsinki	0

Finské hlavní město *Helsinki*, zařazené do kategorie pomnožných jmen, nepodléhá deklinaci na rozdíl od jeho počestěné formy *Helsinky*. Nevidíme důvod, proč by město v původním jazyce nemělo deklinaci podléhat. Ve výslovnosti je zakončeno na stejný vokál jako jeho český ekvivalent, liší se pouze v grafické podobě. Přesto by v jeho začlenění do českého deklinačního systému neměl být žádný problém. Je možné, že uživatel posoudil situaci za shodnou jako u neutra *Lahti* (viz kapitola 3.5.3.3), které je taktéž v původním jazyce zakončeno na měkké *i* v psané podobě. Jeho nesklonnost hodnotíme jako chybnou, tedy jako prohřešek vůči morfologickým pravidlům. Naopak stránka ortografická nebyla porušena.

Ovšem vyvozování jednoznačných závěrů ohledně nesklonnosti daného jména zde vzhledem k velice nízkému počtu výskytů není možné. Jen se snažíme poukázat na situaci, která při výzkumu nastala.

Závěr

V předložené práci jsme se zaměřili na adaptaci přejatých toponym, která jsme dále specifikovali na názvy měst a oblastí z jazyka anglického, německého, francouzského, z jazyků severských a finštiny. Snažili jsme se uvést příklady zeměpisných pojmenování v rovnoměrném zastoupení každého jazykového rodu, tedy rodu mužského, ženského, středního a několik dokladů z kategorie jmen pomnožných. Při takto úzkém zaměření práce jsme si nemohli klást nároky na úplnost, a nemůžeme tedy poskytnout definitivní závěry.

V úvodu práce jsme si za cíl stanovili postihnout míru užití principů pro deklinaci cizích toponym, doporučených mluvnicemi a jazykovými příručkami, v českých žurnalistických textech a případně poukázat na projevující se nové tendence.

Předmětem analýzy bylo 69 toponym cizího původu, u kterých se již v tomto počtu začaly vykazovat určité odlišnosti od užívání zeměpisných názvů popsaného v jazykových příručkách, odchylky jsme evidovali spíše v oblasti tvaroslovné než pravopisné. Pokud setrváme u ortografické stránky toponym, ta se jevila téměř bezproblémově. Nebyly nalezeny žádné významné nesrovnalosti (vynechání či přidání písmena) v pravopisu cizích jmen. Pouze u jména *Luleå* jsme zaznamenali absenci jeho diakritiky (která se v češtině běžně nevyskytuje). V tomto případě nedošlo vůbec k uplatnění původního pravopisu (*Lulea*). Touto změnou ovšem nedošlo ke změně způsobu deklinace.

Naproti tomu z hlediska morfologie byla v problematice přejímání cizích toponym nalezena v jistých případech nejednotnost a rozkolísanost. U deklinace anglických maskulin nebyly nalezeny výrazné odchylky od tvaroslovných pravidel, naprostá většina tvarů byla vytvořena v souladu s nimi. Nejednotnost byla nalezena u jména *Christchurch* v genitivu, srov. *Christchurch*, *Christchurchi*, a v lokálu, srov. *Christchurchi*, *Christchurch*. Nebyl důvod k nesklonnosti a tvar v genitivu nebyl vytvořen užitím deklinačního formantu vzoru „stroj“, hodnotili jsme je jako nepatřičné. V rodě ženském většina jmen byla jednoznačnými případy, přesto se vyskytly tvary, které jsme vzhledem k jasnosti principu deklinace hodnotili jako nenáležitě, srov. lokál *Canbeře* a *Canberry* a lokál *Omaze* a *Omahu*. V kategorii neuter byla taktéž většina jmen adaptována bez odklonu od tvaroslovných či pravopisných pravidel, nalezené nenáležitě tvary jsme vzhledem k nízkému počtu výskytů

nehodnotili jako významné, srov. genitiv *San Francisca* a *San Francisco* a lokál *Sacramentu* a *Sacramenta*. Začlenění pomnožných jmen do češtiny odpovídalo vědeckému popisu jazyka v *Mluvnici češtiny 2* a doporučením v *Internetové jazykové příručce*.

U jmen německého původu výzkum ve většině případů prokázal bezproblémovou adaptaci do českého deklinačního systému. V kategorii maskulin bylo jedinou výjimkou město *Tübingen*, u něhož byla dokumentována rozkolísanost v lokálu, srov. *Tübingenu* a *Tübingen*, druhý tvar nebyl hodnocen jako nenáležitý, ale jako pozůstatek původního čísla (vzhledem k cizímu plurálovému formantu), a tudíž i zachování jeho deklinace jako jména pomnožného. Pokud jsme zkoumali frekvenci alternace hlásek (změnu *g* v *k*) při deklinaci v zakončení typu *-burg* v názvu města *Regensburg*, pak v naprosté většině v jeho paradigmatu převážila jeho původní podoba. Jména rodu ženského byla v analýze hodnocena jako bezproblémová až na tvar instrumentálu *Bochumi* místo *Bochumí*, který jsme považovali spíše za překlep při zvážení jeho nízkého nálezu. Německá neutra při výzkumu naprosto odpovídala doporučením v morfologických příručkách, tedy nesklonnosti. U jmen pomnožných, hl. u jména *Bremen*, jelikož město *Dresden* nebylo nalezeno, spatřujeme silnou tendenci ke skloňování navzdory plurálovému formantu, stejně jako u jmen *Tübingen* a *Weiden*.

Analýza jmen francouzských byla v komparaci s předchozími jmény více komplikovaná. Byl zde častý nálezný podob jmen pro genitivu/dativu/lokály a instrumentály, srov. *Amiensu*, *Amiensem*, *Rouenu*, *Rouenem* a *Amiens*, *Rouen* v obou pádech, což jsme hodnotili jako nesprávné vzhledem k jasnému principu sklonění. Přestože tyto tvary nebyly posuzovány jako náležité, spatřujeme u nich průkaznou tendenci k nesklonnosti, jak dokumentují vyšší (či srovnatelné) korpusové výskyty oproti původní variantě deklinace. U jména *Grenoble* jsme pak byli nuceni sami dohledat konkrétní tvary pojmenování jako důkazu jeho deklinace, jelikož korpus nabídl pouze formy nesklonné, které jsme taktéž hodnotili jako nepatřičné. U jmen rodu ženského nás zajímala možnost kolísání mezi vzory „píseň“ a „kost“ a nesklonností. Výskyty tvarů pojmenování *Boulogne* a *Marseille* potvrdily kolísání mezi deklinačními formanty vzoru „píseň“ a mezi nesklonností v lokálech, srov. *Boulogni*, *Marseilli* a *Boulogne*, *Marseille*, a v dativu a lokálu, srov. *Marseilli*, *Marseilli* a *Marseille* pro oba pády. Neměnné tvary jsme hodnotili jako nenáležité

vzhledem k uvedeným principům deklinace v *Mluvnici češtiny 2*. Ačkoli byly u tohoto typu jmen výše zmiňované formy hodnoceny jako nepatřičné, při opětovném posouzení (s přihlédnutím ke srovnatelnému počtu výskytů, v případě Marseille počtu daleko přesahujícímu původní možnost deklinace) se prokazatelně ukazuje relativně silná tendence k nesklonnosti. U jména *Champagne* bylo doloženo kolísání mezi oběma vzory a navíc i nesklonností, kterou jsme opět hodnotili jako nenáležitou. Tvar v genitivu podle koncovky vzoru „kost“, *Champagni*, jsme označili jako chybný vzhledem k nízkému počtu výskytů, který nemohl prokázat novou tendenci. Většina jmen rodu středního se adaptovala téměř bez problémů. Výjimkou je název města *Monaco*, které v původním znění nepodléhalo flektivnímu tlaku češtiny. Rozpor nastal u analýzy jména *Versailles*, se kterým bylo (sice v nízkém počtu) podle doloženého kongruentního adjektiva zacházeno jako se jménem pomnožným, jak je podle příručky Sekventa a Šlosara klasifikováno pouze francouzské pojmenování *Cannes*. S ním bylo nakládáno naprosto v souladu s doporučeními ve výše zmíněné příručce⁶², tedy jako se jménem pomnožným i jako s nesklonným neutrem, jak opět doložilo adjektivum v kongruenci.

Naproti očekávání výzkum průkazně doložil bezproblémovou adaptaci jmen ze severských jazyků a jazyka finského, jak v oblasti maskulin, feminin, tak neuter. Jistý odklon od pravidel naznačila mírná tendence k nesklonnosti u jmen *Luleå* a *Umea*, kterou jsme hodnotili jako chybnou a kterou převážily tvary podléhající deklinaci. Ty byly vyhledány samostatně, což mohlo objevit i chybu ve značkování korpusu. Zástupce pomnožných jmen, *Helsinki*, tíhl k nesklonnosti, ovšem přes velice nízký počet výskytů jsme nemohli vyvodit definitivní závěr.

Hypotézu stanovenou v úvodu práce jsme jednotlivými výsledky analýzy potvrdili. Byly nalezeny jak pravidelnosti v užívání cizích toponym, tak i tendence zcela nové, jak bylo řečeno výše.

Jelikož je rozsah naší práce omezen, nemůžeme v tomto směru určit jednoznačné závěry, jak již bylo uvedeno výše. Problematice morfologických adaptací přejatých toponym by měl být věnován rozsáhlejší rozbor, který by přinesl nesporné výsledky.

---

⁶² Srov. Sekvent – Šlosar (2002), s. 129

Anotace

Příjmení a jméno autora: Bc. Mühldorfová Eliška

Název katedry a fakulty: Katedra bohemistiky, Filozofická fakulta

Název diplomové práce: Morfologická adaptace přejatých toponym

Vedoucí diplomové práce: doc. PhDr. Božena Bednaříková, Dr.

Počet znaků: 126 749 (včetně mezer a poznámek pod čarou)

Počet příloh: 0

Počet titulů použité literatury: 30

Klíčová slova: vlastní jména, toponyma, deklinační systém, skloňování cizích zeměpisných názvů (města, oblasti), morfologie, formant, koncovka, správnost, korpus

Charakteristika diplomové práce: Magisterská práce se zabývá problematikou začleňování toponym cizího původu do českého deklinačního systému. První kapitola je věnována vývoji slovní zásoby, jejímu obohacování, dále pak přejímání slov z cizích jazyků a jejich začlenění do češtiny, typologii substantiv, klasifikaci vlastních jmen a definici toponym. V kapitole druhé následuje teoretická stať popisující pravidla skloňování zeměpisných názvů, rozdělená na maskulina, feminina, neutra a pluralia tantum. Závěrečná část popisuje Český národní korpus jako primární zdroj. Samotný výzkum je pak zaměřen na pravopis a deklinaci cizích toponym. Cílem práce je zachytit a popsat současný stav cizích zeměpisných jmen tak, jak se s nimi zachází v českých publicistických textech.

Resumé

The thesis is devoted to the analysis of morphological adaptations of borrowed material toponym from the material of the Czech National Corpus, specifically SYN2009PUB corpus from which the data was drawn and analyzed.

Based on the theoretical concepts of morphology and orthography of foreign geographical names flashed into the Czech language, also follows in other linguistic disciplines (lexicography, corpus linguistics). The methodological framework benefits from the openness of linguistics and scientific research, uses the penetration of these disciplines. The theoretical part of the thesis is divided into two chapters. The first chapter is dedicated to the development of vocabulary, ways of enriching and their definitions. In this section, we focus on the adaptation of words from foreign languages, their typology, while we tried to briefly map the possibilities of their integration into the Czech language. In this respect, we mention only the specifics in terms of lexicological and morphological part. The first chapter is a typology of nouns, their internal differentiation, a brief description of propria and definition of geographical names as the subject of our work.

The second chapter deals with the general principles of flexion of proper names and toponyms, which are further divided into masculine, feminine, neutrality and pluralia tantum. The second part is devoted to the Czech National Corpus and describes other corpuses, which are formed under his support, such as the corpus SYN2009PUB. The primary material source provided data to describe the current methods of declination, additionally also the chapter describes the way in which the corpus is used.

All the practical part was built on commonly used descriptive research plans, methods describe the studied phenomenon with statistics occurrence. In the present work, we focus on the adaptation of borrowed toponym that we further specify to the names of towns and areas of English, German, French, Nordic and Finnish languages. We have tried to give examples of geographical names in the equal representation of each language family and several documents from the category of pluralia tantum.

As the objective of the thesis we set out to capture the degree of use of the principles of declination of foreign toponym, recommended by grammar and language manuals, the Czech journalistic texts, and possibly to indicate occurring new trends in the adaptation.

The result of this thesis is the documentation that the vast majority of surveyed geographical names of foreign origin in the Czech language had adapted morphologically and orthographically correct. Appeared to be unproblematic integration of English, German, Scandinavian and Finnish names in Czech declining system. By some names in these languages were found morphological differences from the rules, which, however, were not significant. The most difficult areas for adaptation were the names from the French language, there was a frequent variability between patterns and non-declination or the variation between genders, that was in most cases incorrect. Research shows the intensity of morphological adaptations of French toponyms and also suggests the possibility of further research.

Seznam literatury

- Bachmann, L.: K vývoji slovní zásoby lidového jazyka. Naše řeč 37. 1954, s. 154–165
- Cvrček, V. a kol.: Mluvnice současné češtiny 1. Univerzita Karlova v Praze, Nakladatelství Karolinum 2010
- Čermák, F. – Blatná, R.: Jak využívat český národní korpus. Praha, Lidové noviny 2005
- Čermák, F. – Blatná, R.: Korpusová lingvistika: Stav a modelové přístupy. Praha, Lidové noviny 2006
- Čermák, F. – Filipec, J.: Česká lexikologie. Praha 1985
- Černý, J.: Úvod do studia jazyka. Olomouc, Rubico 1998
- Grepl, M. a kol.: Příruční mluvnice češtiny. Praha, Lidové noviny 1995
- Karlík, P. a kol.: Encyklopedický slovník češtiny. Praha, Lidové noviny 2002
- Kocek, J. – Kopřivová, M. – Kučera, K.: Český národní korpus, Úvod a příručka uživatele. Ústav Českého národního korpusu 2000
- Lindroosová, H.: Finština (nejen) pro samouky, Voznice, Leda 2008
- Lotko, E.: Slovník lingvistických termínů pro filology. Olomouc, Univerzita Palackého v Olomouci 2005
- Marešová, H.: Základy historické mluvnice češtiny. Olomouc, Univerzita Palackého v Olomouci 2009
- Mencák, B. – Frydrih, M.: Švédština pro samouky, Praha, Státní pedagogické nakladatelství 1991
- Mikolášová, L. – Švejdrová-Pinkasová, I. – Winklerová, K.: Norština (nejen) pro samouky, Voznice, Leda 2007

Mluvnice češtiny 2. Praha, Academia 1986

Mühldorfová, E.: Morfologická adaptace přejatých antroponym se zakončením na [a], [á], nepublikovaná bakalářská práce, Olomouc 2010

Nefzaoui, S. – Vrbová, J.: Učebnice norštiny, Praha, Karolinum 1999

Německo-český česko-německý slovník, Praha 2007, 2011

Pravidla českého pravopisu. Praha, Academia 2005

Řešetka, M.: Anglicko-český česko-anglický slovník, Olomouc, Fin 1998

Sekvent, K. – Šlosar, D.: Jak užívat francouzská vlastní jména ve spisovné češtině. Praha, Academia 2002

Šmilauer, V.: Nauka o českém jazyku. Praha, Státní pedagogické nakladatelství 1972

Šmilauer, V.: Úvod do toponomastiky. Praha, Státní pedagogické nakladatelství 1963

Šrámek, R.: Úvod do obecné onomastiky. Brno, Masarykova univerzita 1999

Váhala, F.: Skloňování vlastních jmen osobních a místních. In: *O češtině pro Čechy*. Praha 1963, s. 167–209

Internetové zdroje

Český národní korpus - SYN2009PUB. Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha 2009.
Dostupný z WWW: <<http://www.korpus.cz>>

ČNK. Co je korpus? Dostupný z WWW http://ucnk.ff.cuni.cz/co_je_korpus.php [20. 3. 2013]

ČNK. Struktura. Dostupný z WWW <http://ucnk.ff.cuni.cz/struktura.php> [20. 3. 2013]

ČNK. SYN2009PUB. Dostupný z WWW <http://ucnk.ff.cuni.cz/syn2009pub.php> [20. 3. 2013]

Jazyková poradna ÚJČ AV ČR. Internetová jazyková příručka. Dostupný z WWW
<http://prirucka.ujc.cas.cz/> [1. 3. 2013]

Wikipedie. Historie. Dostupný z WWW
http://cs.wikipedia.org/wiki/Pravidla_%C4%8Desk%C3%A9ho_pravopisu#Historie
[1.3.2013]